

Veiligheid op scholen in Amsterdam-Zuid

rapport voor intern gebruik

Amsterdam, april 1999

Amsterdams Samenwerkingsverband Veiligheid op School (ASVOS):

Essy van Dijk

Veiligheid op scholen in Amsterdam-Zuid

rapport voor intern gebruik

Amsterdam,

Amsterdams Samenwerkingsverband Veiligheid op School (ASVOS):

Essy van Dijk (Van Dijk, Van Soomeren en Partners)

Met medewerking van:

Pepijn van Amersfoort (Van Dijk, Van Soomeren en Partners)

ASVOS-loket:

Van Diemenstraat 170
1013 CP Amsterdam
Tel 020 624 06 61
Fax 020 625 08 63
Email asvos@sao.nl

ASVOS-partners:

Centrum voor Nascholing
Wibautstraat 2-4
postbus 2009
1000 CA Amsterdam
Tel 020 599 57 50
Fax 020 599 57 77

STEINMETZ Advies & Opleiding
Van Diemenstraat 170
1013 CP Amsterdam
Tel 020 624 06 61
Fax 020 625 08 63

Van Dijk, Van Soomeren en Partners
Van Diemenstraat 374
1013 CR Amsterdam
Tel 020 625 75 37
Fax 020 627 47 59

Inhoudsopgave

1	Inleiding	3
1.1	Inleiding	3
1.2	Het ASVOS	3
1.3	Leeswijzer	4
2	Uitvoering module veilig in school	5
2.1	Inleiding	5
2.2	Uitvoering module 1: leerlingenonderzoek	5
2.2.1	Vragenlijst	5
2.2.2	Procedure	6
2.2.3	Steekproef en respons	6
2.3	Uitvoering module 2: personeelsonderzoek	7
2.3.1	Vragenlijst	7
2.3.2	Procedure	7
2.3.3	Respons	7
2.4	Inventarisatie en evaluatie van reeds getroffen veiligheidsmaatregelen	8
2.4.1	Inventarisatie veiligheidsmaatregelen	8
2.4.2	Evaluatie Veiligheidsmaatregelen	8
3	Slachtofferschap	9
3.1	Inleiding	9
3.2	Slachtofferschap onder leerlingen en personeel	9
3.3	Samenhang met andere onderwerpen	12
3.4	Samenvatting	12
4	Daderschap	14
4.1	Inleiding	14
4.2	Daderschap onder leerlingen (self-reports)	14
4.3	Daderschap onder leerlingen en medewerkers (slachtoffer-reports en observaties)	16
4.4	Samenhang met andere onderwerpen	17
4.5	Samenvatting	17
5	Toezicht houden en ingrijpen	19
5.1	Inleiding	19
5.2	Schoolregels	19
5.3	Toezicht	20
5.4	Ingrijpen	20
5.5	Samenhang met andere onderwerpen	23
5.6	Samenvatting	23
6	Opvang slachtoffers	25
6.1	Inleiding	25
6.2	Opvang slachtoffers onder leerlingen	25
6.3	Samenhang met andere onderwerpen	27
6.4	Samenvatting	27
7	Veiligheid schoolgebouw en -omgeving	28
7.1	Inleiding	28
7.2	Veiligheid situaties	28
7.3	Veiligheid plaatsen	28
7.4	Samenhang met andere onderwerpen	30
7.5	Samenvatting	30

8	Veiligheid en schoolbinding	31
8.1	Inleiding	31
8.2	Schoolbinding	31
8.3	Samenhang met andere onderwerpen	33
8.4	Samenvatting	34
9	Inventarisatie en evaluatie veiligheidsmaatregelen	35
9.1	Inleiding	35
9.2	Registratie, opvang en toezicht houden en ingrijpen	36
9.3	Schoolbinding	38
9.4	Veiligheid gebouw/inrichting	39
9.5	Samenvatting	40
10	Prioriteiten	42
10.1	Inleiding	42
10.2	Prioriteiten	42
10.3	Samenhang met andere onderwerpen	43
10.4	Samenvatting	43
11	Conclusies	45
11.1	Slachtofferschap	45
11.2	Daderschap	46
11.3	Registratie	46
11.4	Toezicht houden en ingrijpen	46
11.5	Opvang slachtoffers	47
11.6	Veiligheid schoolgebouw en -omgeving	47
11.7	Schoolbinding	48
	Bijlagen	
Bijlage 1	Steekproef/respons leerlingenonderzoek	50
Bijlage 2	Steekproef/respons medewerkersonderzoek	55
Bijlage 3	Samenhang tussen de thema's	58

1 Inleiding

1.1 Inleiding

In dit rapport wordt een beeld te geven van de veiligheid op dertien scholen voor het voortgezet onderwijs in Amsterdam-Zuid. Daarnaast worden mogelijke oorzaken in beeld gebracht. Het doel van dit rapport is om scholen te helpen met vragen als: hoe staat het ervoor in onze school? welke incidenten vinden plaats? welke oorzaken zijn aan te wijzen? welke maatregelen zijn zinlijk?

Hiertoe zijn twee onderzoeken gehouden: één onder het personeel en één onder de leerlingen van de deelnemende scholen. In dit rapport worden de resultaten van de beide onderzoeken in samenhang gepresenteerd. Dit rapport bevat alleen de resultaten van de dertien scholen gezamenlijk. Hierdoor wordt in het rapport een beeld geschetst van de algemene situatie in het voortgezet onderwijs in Amsterdam-Zuid. Naast dit rapport is per school een tabellenboek gemaakt, met daarin de resultaten per school. Met het tabellenboek en dit rapport is een vergelijking van een specifieke school met het gemiddelde in de regio mogelijk.

Het vervolg op de presentatie van dit rapport en de tabellenboeken is een fase waarin de resultaten worden teruggebracht naar de school, naar de leerlingen en de medewerkers. De reacties hierop leveren veel bruikbare informatie op. Juist de combinatie van informatie van 'de werkvloer' en de deskundigen-blik leidt tot goede adviezen en bruikbare maatregelen. Het schrijven van dit rapport is geen doel op zich, het is de afronding van de inventarisatie-fase en de start van het verzamelen van mogelijke oplossingen.

Dit rapport is één van de tastbare producten van de samenwerking tussen de scholen voor Voortgezet Onderwijs in Amsterdam-Zuid en het ASVOS (Amsterdams Samenwerkingsverband Veiligheid Op School). Het onderzoek waar dit rapport een verslag van is, sluit de fase 'start en diagnose' van het project 'Veiligheid op school' af. In deze fase is door directies en vestigingsmanagers gewerkt aan de start en voorbereiding van het project, er is een intentieverklaring geformuleerd en het doel en de werkwijze van het project is aan de medewerkers kenbaar gemaakt. Per school / vestiging zijn één of meerdere sleutelpersonen aangewezen die als contactpersoon voor het project functioneren en die geholpen hebben bij de praktische uitvoering van dit onderzoek (waarvoor onze dank).

1.2 Het ASVOS

Het ASVOS is een samenwerkingsverband van vier particuliere organisaties die hun kennis bundelen om Amsterdamse scholen voor voortgezet onderwijs te ondersteunen bij het voorkómen en aanpakken van incidenten van agressie, geweld en seksuele intimidatie. Dit gebeurt onder regie van de gemeente Amsterdam (dienst Welzijn). In een ASVOS-project werken groepen scholen per regio samen om onder leiding van een procesmanager, met en van elkaar te leren hoe structureel beleid ontwikkeld kan worden op dit gebied.

In het ASVOS werken samen:

- Steinmetz advies en opleiding;
- Van Dijk, van Soomeren en Partners;
- Centrum voor Nascholing (samenwerking van Hogeschool van Amsterdam en Universiteit van Amsterdam);

1.3 Leeswijzer

De rapportage van het uitgevoerde onderzoek bestaat uit twee delen:

- Het onderhavige rapport bevat de resultaten van een analyse van de gegevens van alle deelnemende scholen tezamen.
- Daarnaast is per deelnemende school een apart tabellenboek uitgegeven met daarin dezelfde gegevens, maar dan per school. De vergelijking tussen 'hoe is het bij ons' en 'hoe is het gemiddeld' is op deze wijze gemakkelijk te maken.

Dit rapport is als volgt opgebouwd.

Na de inleiding wordt in hoofdstuk 2 de uitvoering van het onderzoek toegelicht. In hoofdstuk 3 worden de resultaten van de vragen naar de mate van slachtofferschap gepresenteerd en in hoofdstuk 4 de resultaten over ouderschap. In de daarop volgende hoofdstukken worden hiermee samenhangende thema's besproken: toezicht en ingrijpen (hoofdstuk 5), opvang slachtoffers (hoofdstuk 6), veiligheid van schoolgebouw en -omgeving (hoofdstuk 7) en veiligheid en schoolbinding (hoofdstuk 8).

In hoofdstuk 9 wordt beschreven wat scholen reeds aan veiligheidsmaatregelen hebben uitgevoerd en wat de leerlingen en medewerkers van die maatregelen vinden. In hoofdstuk 10 volgen de resultaten van de vragen over wat leerlingen en medewerkers zelf de meest urgente problemen vinden. Hoofdstuk 11 bevat de conclusies.

In de bijlagen 1 en 2 wordt de respons in het leerlingen- en personeelonderzoek beschreven.

In bijlage 3 wordt onderzocht of de gevonden resultaten samenhangen met verschillende (achtergrond)variabelen van de respondenten, zoals leeftijd, geslacht, etnische achtergrond, etc. De resultaten hiervan worden *alleen* in de hoofdtekst vermeld als zij significant zijn.

Aan het personeel en de leerlingen zijn niet altijd precies dezelfde vragen gesteld. De reden hiervoor is in de meeste gevallen dat de betreffende vraag voor één van de beide partijen niet van toepassing is. Ook kan de reden liggen in het feit dat het voor (met name jonge) leerlingen een te moeilijke vraag betreft. Wanneer dit het geval is, wordt in de betreffende tabel een - in plaats van een percentage aangegeven.

2 Uitvoering module veilig in school

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt beschreven hoe de module 'Veilig in School' in Amsterdam-Zuid is uitgevoerd. In de eerste paragraaf wordt uitgelegd hoe het leerlingenonderzoek vorm heeft gekregen. In de tweede paragraaf hoe het personeelonderzoek is uitgevoerd. Een onderdeel van beide onderzoeken is de inventarisatie en evaluatie van de door de scholen reeds genomen maatregelen om de veiligheid op school te verhogen. Op welke wijze dit is gebeurd, staat in de derde paragraaf.

2.2 Uitvoering module 1: leerlingenonderzoek

In deze paragraaf wordt beschreven hoe het leerlingenonderzoek is uitgevoerd. Eerst wordt ingegaan op de gehanteerde vragenlijst. Vervolgens op de gehanteerde procedure en tot slot op de steekproef en de respons in het onderzoek.

2.2.1 Vragenlijst

Voor het leerlingenonderzoek is een vragenlijst ontwikkeld, welke gericht is op het in kaart brengen van de veiligheidssituatie op school. Om te beginnen worden in de vragenlijst vragen gesteld over de mate waarin leerlingen het afgelopen jaar dader en/of slachtoffer waren. Ook worden vragen gesteld over de reactie van de school hierop. Hierbij wordt ingegaan op de rol van de school bij het toezicht houden op school, het ingrijpen bij incidenten en de opvang van slachtoffers.

Vervolgens wordt in de vragenlijst de veiligheid van het gebouw en de omgeving van de school geïnventariseerd. Een aparte onderdeel vormt het meten van 'schoolbinding'. De mate waarin leerlingen schoolbinding ervaren kan namelijk van invloed zijn op de mate waarin normoverschrijdend gedrag plaatsvindt. Bij het vergroten van de veiligheid op school kunnen leerlingen zelf ook een belangrijke rol spelen. Tegen deze achtergrond wordt hen gevraagd of ze vinden dat de veiligheid op hun school verbeterd moet worden en zo ja, welke aspecten hierbij volgens hen prioriteit zouden moeten krijgen. Tot slot worden in de vragenlijst vijf door de scholen reeds eerder getroffen maatregelen geëvalueerd (zie paragraaf 2.4).

In de vragenlijst worden ook een aantal vragen gesteld over de leerling zelf (leeftijd, geslacht en herkomst) en zijn/haar onderwijssituatie (school, vestiging, richting, klas). Deze vragen worden gesteld om bij de analyse van de enquêtegegevens na te kunnen gaan of er verschillen optreden tussen verschillende groepen leerlingen of vestigingen.

Het is mogelijk dat leerlingen na invulling van de vragenlijst behoefte hebben om hun hart te luchten of iemand in vertrouwen te nemen. Aan de hand van dit onderzoek kan een dergelijke hulpvraag niet gesignaleerd worden, omdat de leerlingen de vragenlijst anoniem invullen. Voor hulp of ondersteuning hebben sommige scholen wel andere mogelijkheden gecreëerd, zoals een meldpunt of een vertrouwenspersoon. In ieder geval wordt aan het einde van de enquête het telefoonnummer van de onderwijstelefoon vermeld.

2.2.2 Procedure

In het leerlingenonderzoek wordt gebruik gemaakt van een standaardvragenlijst (zie paragraaf 2.2.1). Wel wordt deze op details aangepast aan de deelnemende scholen. Onder meer worden vijf door de school reeds getroffen veiligheidsmaatregelen ter evaluatie in de vragenlijst verwerkt (zie paragraaf 2.4). Wanneer de vragenlijst geaccordeerd is, wordt de steekproef getrokken. Hierbij wordt er voor gezorgd dat de steekproef een goede afspiegeling is van de schoolpopulatie (zie bijlage 1). Overigens bestaat de steekproef niet uit individuele leerlingen, maar uit klassen. De vragenlijst wordt namelijk tijdens de lessen afgenomen. Op deze manier kan door de betrokken docent een mondelinge toelichting worden gegeven, wordt selectieve uitval van respondenten beperkt en kunnen de onderzoekscondities worden gestandaardiseerd. Dit vergroot de betrouwbaarheid van de resultaten. Het invullen van de vragenlijst neemt ongeveer 20 minuten in beslag.

Op de scholen zelf zijn zogenaamde 'contactpersonen' aangewezen, die zorg dragen voor de uitvoering van het onderzoek. De scholen ontvangen hiervoor naast de vragenlijst en de steekproef ook een standaard-procedure voor de uitvoering van het onderzoek en een standaard-instructie voor de afname van de vragenlijst in de klas.

2.2.3 Steekproef en respons

Voor het leerlingenonderzoek is gebruik gemaakt van een steekproef. Bij het bepalen van de steekproef is rekening gehouden met het aantal leerlingen per deelnemende school, per schooltype, per leerjaar en per geslacht. Een uitgebreide beschrijving van de steekproef is opgenomen in bijlage 1. In deze paragraaf wordt volstaan met een samenvatting.

Voor het leerlingenonderzoek zijn in het totaal 2046 leerlingen geëenquêteerd. Dit is 23% van de leerlingen-populatie op de deelnemende scholen. Uit de respons-gegevens bleek dat de verdeling van de leerlingen over de scholen in de steekproef significant afwijkt van de verdeling in de totale populatie. Om die reden is de steekproef gecorrigeerd door weging. Door deze weging wordt de steekproef representatief geacht voor de gehele populatie.

Het aantal jongens en meisjes in de totale steekproef is vrijwel gelijk. Eén op de vier leerlingen zit in een brugklas. Driekwart van de leerlingen is jonger dan 16 jaar. Bijna de helft van de leerlingen is van allochtone afkomst. Tweederde van de leerlingen zit op de havo of het vwo.

2.3 Uitvoering module 2: Personeelsonderzoek

2.3.1 Vragenlijst

Ook voor de medewerkers van de school is een vragenlijst ontwikkeld die grotendeels dezelfde onderwerpen behandelt als de leerlingen-vragenlijst. Er is een aantal vragen toegevoegd die ingaan op de specifieke positie van medewerkers ten opzichte van het onderwerp. Ook de vragenlijst voor medewerkers is per school aangepast aan de deelnemende scholen voor de evaluatie van reeds door de school genomen veiligheidsmaatregelen (zie paragraaf 2.4).

2.3.2 Procedure

Bij de medewerkers is ernaar gestreefd om van alle medewerkers een ingevulde vragenlijst te ontvangen. Omdat er veel minder medewerkers op een school werken dan er leerlingen zijn, was selectie van deelnemers voor het onderzoek niet nodig. Er is dus geen steekproef bepaald.

De vragenlijsten zijn met de voor de school relevante vragen over veiligheidsmaatregelen aan de scholen verstuurd. De sleutelpersonen van de verschillende scholen hebben het doel van het onderzoek aan de collega's overgebracht en hebben voor uitdelen en inzamelen van vragenlijsten gezorgd. Daarvoor is hen een standaard-procedure uitgereikt.

2.3.3 Respons

Een uitgebreide beschrijving van de respons in het personeelsonderzoek is opgenomen in bijlage 2. In deze paragraaf wordt volstaan met een samenvatting.

De gegevens van één school konden niet in dit rapport worden verwerkt. Het betreft het Grafisch Lyceum, waar de respons dermate laag was, namelijk 8%, dat de ingezamelde resultaten niet representatief voor deze school worden geacht.

Van de overgebleven 12 scholen is de gemiddelde respons 54%-. In totaal zijn op deze scholen 492 van de 913 uitgedeelde vragenlijsten ingevuld teruggestuurd. Uit de respons-gegevens bleek dat de verdeling van het personeel over de scholen in de steekproef significant afwijkt van de verdeling in de totale populatie. Om die reden is de steekproef gecorrigeerd door weging. Door deze weging wordt de respons representatief geacht voor de deelnemende scholen.

De grootste groep onder de geënquêteerde medewerkers is onderwijzend personeel (75%), gevolgd door onderwijsondersteunend personeel (11%), schoolleiding (6%). Iets meer dan de helft van de deelnemers is man (54%), 46% is vrouw. De meeste deelnemers zijn tussen de 46 en 55 jaar oud (39%) of tussen de 36 en 45 jaar oud (ook 28%). Slechts 2% van de deelnemers is 25 jaar of jonger, 19% is tussen de 26 en 35 jaar oud. Dertien procent van de deelnemers is 56-plusser. De gemiddelde beroepservaring van de deelnemers past geheel bij de leeftijdsopbouw: de grootste groep deelnemers (38%) heeft meer dan 20 jaar beroepservaring. 28% heeft minder dan vijf jaar ervaring.

2.4 Inventarisatie en evaluatie van reeds getroffen veiligheidsmaatregelen

2.4.1 Inventarisatie veiligheidsmaatregelen

In het kader van dit project wordt tevens in kaart gebracht welke maatregelen de scholen reeds getroffen hebben om de veiligheid voor personeel en leerlingen te vergroten. Deze inventarisatie dient twee doelen. Ten eerste wordt deze gebruikt bij het opstellen van het beleidskader voor het toekomstige schoolveiligheidsplan. Ten tweede worden vijf, door de betreffende school geselecteerde, maatregelen geëvalueerd door middel van de leerlingen- en personeelsenquête. Hierdoor krijgen zowel leerlingen als personeel de kans om aan te geven in welke mate de genomen maatregelen effectief zijn (zie verder paragraaf 2.4.2).

Om deze maatregelen te inventariseren, hebben de dertien deelnemende scholen in Amsterdam-Zuid vóór de aanvang van het leerlingen- en personeelsonderzoek elk een checklist 'veiligheidsmaatregelen' ingevuld. In deze checklist konden de scholen aangeven welke veiligheids-verhogende maatregelen zij op de volgende vijf gebieden reeds hebben genomen:

- registratie;
- opvang;
- toezicht houden en ingrijpen;
- schoolbinding en veiligheid;
- veiligheid gebouw/omgeving.

2.4.2 Evaluatie veiligheidsmaatregelen

Nadat de checklist 'veiligheidsmaatregelen' (zie paragraaf 2.4.1) is ingevuld, heeft elke school (eventueel in samenwerking met andere personen binnen de school) aangegeven welke maatregelen zij graag geëvalueerd wil hebben. Om praktische redenen is hieraan een maximum van vijf maatregelen gebonden. Deze geselecteerde maatregelen zijn door de onderzoekers verwerkt in de enquêtes voor leerlingen en personeel. Omdat elke school over het algemeen andere maatregelen kiest, ontstaat hierdoor een specifiek aan elke school aangepaste enquête.

In de vragenlijst wordt, ter evaluatie van de maatregelen, gevraagd in hoeverre de leerlingen en personeelsleden bekend zijn met de maatregel. Aansluitend wordt gevraagd wat hun oordeel over de maatregel is. Sommige maatregelen kunnen alleen worden beoordeeld als de betrokkene er daadwerkelijk 'gebruik' van heeft gemaakt. Daarom is voor deze maatregelen een tussen-vraag ingelast, waarin gevraagd is of de persoon wel eens met de maatregel te maken heeft gehad. Alleen als dit het geval is, zijn deze personen om een oordeel gevraagd.

3 Slachtofferschap

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de mate waarin leerlingen en personeel slachtoffer van verschillende incidenten worden besproken. Tevens wordt aandacht besteed aan de 'calamiteiten' waar het personeel op de scholen mee te kampen heeft gehad, zoals het overlijden van collega's, ongevallen op school, etc.

3.2 Slachtofferschap onder leerlingen en personeel

In het onderzoek is aan de leerlingen en personeelsleden van de scholen gevraagd hoe vaak ze in de afgelopen 12 maanden op en rond school slachtoffer zijn geworden van normoverschrijdend gedrag. In tabel 3.1 worden de resultaten gepresenteerd.

Tabel 3.1 Slachtofferschap onder leerlingen en personeel (in %)

	leerlingen	personeel
vernietiging van spullen	27	9
diefstal van fiets/brommer	8	4
diefstal van geld/spullen	25	13
diefstal van/uit auto	-	3
diefstal van schoolspullen	-	26
discriminerende opmerkingen ¹	15	6
seksuele opmerkingen ¹	9	10
ongewenste seksuele gedragingen (bijv. betasten, aanranden, verkrachten) ^{1 2}	4	6
schelden, pesten, treiteren ¹	26	37
afpersing/chantage door dreiging met geweld	2	1
lastig vallen (duwen, trekken, etc.) ¹	24	-
hinderlijk achtervolgen	-	7
slaan/schoppen	13	1
bedreiging met wapen	3	1
bedreiging met ander voorwerp	-	1
mishandeling met wapen	1	0
mishandeling met ander voorwerp	-	0
drugshandel	10	-
heling	10	-
anders	2	8

¹ In het leerlingsonderzoek wordt onderscheid gemaakt door wie: medeleerlingen of personeel.

² In het personeelonderzoek wordt onderscheid gemaakt tussen de genoemde voorbeelden.

De incidenten, waarvan leerlingen en personeel volgens eigen zeggen in het afgelopen jaar de meeste last hebben gehad, varieert. Bij de leerlingen staat vernieling van spullen op de eerste plaats, op de voet gevolgd door diefstal van geld/spullen, schelden/pesten/treiteren en lastig vallen (fysiek). Van al deze overtredingen is ongeveer een kwart van de leerlingen het afgelopen jaar slachtoffer geworden.

Bij het schoolpersoneel staat schelden/pesten/treiteren op de eerste plaats. Iets meer dan eenderde van het schoolpersoneel geeft aan hier het afgelopen jaar mee te maken hebben gehad. Op de tweede plaats staat de diefstal van schoolspullen. Ook hier hebben relatief veel personeelsleden last van gehad. Verder hebben medewerkers aanzienlijk minder last van vernieling en diefstal van (eigen) geld of spullen dan leerlingen. Leerlingen worden daarentegen vaker slachtoffer van (fysiek) lastig vallen, slaan/schoppen, heling en drugshandel.

Zowel leerlingen als personeel worden relatief vaak slachtoffer van ongewenste seksuele opmerkingen en -gedragingen. Eén op de tien leerlingen en personeelsleden geeft aan het afgelopen jaar seksuele opmerkingen te krijgen. Een kleinere groep had ook te lijden onder seksuele gedragingen.

Duidelijk zal zijn dat het ene incident in ernst niet gelijk staat aan het andere. Daarom is onderzocht hoe hoog het percentage leerlingen en medewerkers is dat het afgelopen jaar slachtoffer werd van zogenaamde 'zware' incidenten. Tot de zware incidenten worden incidenten gerekend die de lichamelijke integriteit aantasten. Dit varieert bijvoorbeeld van het slachtoffer worden van chantage onder dreiging met geweld tot vechten en/of mishandeling¹. De resultaten staan in tabel 3.2.

Tabel 3.2 Slachtofferschap lichte en zware incidenten (in %)

	leerlingen	personeel
geen enkel incident	34	40
alleen van één of meerdere 'lichte' incidenten	27	44
(ook) van één of meerdere zware incidenten	39	16

Uit de resultaten blijkt dat 66% en 60% van leerlingen en medewerkers in de afgelopen 12 maanden het slachtoffer zijn geworden van een incident. Medewerkers worden veel minder vaak slachtoffer van zware incidenten dan leerlingen, maar wel iets vaker van lichte incidenten.

Aansluitend is onderzocht *hoe vaak* leerlingen slachtoffer worden van incidenten. Hieruit blijkt dat leerlingen in één jaar gemiddeld 8 keer slachtoffer worden, waarvan 3 keer per jaar van een 'zwaar' incident.

Bekijken we de groep 'zware' slachtoffers nader, dan valt op dat een deel van deze groep het afgelopen jaar meer dan 10 keer slachtoffer van zware overtredingen werd. Leerlingen die met deze frequentie slachtoffer worden van zware overtredingen, vormen in dit onderzoek een aparte (probleem)groep, die in het verdere rapport wordt aangeduid als 'de stelselmatige slachtoffers'. In de totale steekproef bestaat 10% van de groep uit stelselmatige slachtoffers.

Noot 1 De volgende incidenten zijn tot de zware incidenten gerekend: afpersing/chantage door te dreigen met geweld; seksuele gedragingen (bijv. betasten); lastig vallen (duwen, trekken, etc.); slaan/schoppen; bedreiging met wapen; mishandeling met wapen; drugshandel en heling.

Wanneer deze resultaten worden vertaald naar de populatie, kan worden gesteld dat één op de tien leerlingen tot de groep stelselmatige slachtoffers behoort.

Voor de medewerkers geldt dat zij gemiddeld 4 keer per jaar het slachtoffer worden van een incident: drie keer per jaar van een zogenaamd 'licht' incident en 0,5 keer per jaar van een 'zwaar' incident. Als we de seksuele incidenten als aparte groep nemen dan zien we dat medewerkers daar gemiddeld 0,4 keer per jaar slachtoffer van worden.

Ook bij de medewerkers is nagegaan of er, zoals bij de leerlingen, een groep 'stelselmatige slachtoffers' is. Uit de resultaten blijkt dat 2% van het personeel meer dan tien keer per jaar het slachtoffer worden van zware incidenten.

Bij aanvang van het onderzoek bestond het vermoeden dat ook mensen die niet op school zitten zich binnen en rond de school schuldig maken aan normoverschrijdend gedrag. In dit onderzoek is daarom nagegaan hoeveel leerlingen en medewerkers hier volgens eigen zeggen het slachtoffer van zijn geworden. Uit de resultaten blijkt dat 18 procent van de leerlingen en 10 procent van de medewerkers op of rond school wel eens lastig is gevallen door personen waarvan zij weten dat ze niet (meer) op de school zitten. Aan deze respondenten is gevraagd op welke wijze zij werden lastig gevallen. De resultaten hiervan staan in tabel 3.3.

Tabel 3.3 Type incidenten begaan door personen van buiten de school (in %)

	leerlingen	personeel
vervelende opmerkingen maken/schelden	55	7
spullen van mij vernielen	5	1
spullen van mij stelen (b.v. fiets, brommer, geld, etc.)	10	0
mij fysiek lastig vallen, zoals duwen, slaan, schoppen, etc.	27	1
Mij op een vervelende seksuele manier lastig vallen	12	0
mij betrekken bij verboden handelingen, zoals drugsgebruik, prostitutie, geld wisselen, etc.	8	-
anders	23	2

Leerlingen worden op en rond de school veel vaker lastig gevallen door mensen die niet op school zitten dan medewerkers. In de meeste gevallen betreft het vervelende opmerkingen en/of schelden. Een kwart van de slachtoffers is (ook) fysiek lastig gevallen.

Het zijn overigens niet alleen de incidenten van agressie, geweld of seksuele intimidatie die een emotionele impact hebben op degenen die ermee geconfronteerd worden en nazorg en begeleiding behoeven. Ook andere calamiteiten kunnen een dergelijke impact hebben. In de onderstaande tabel wordt het percentage personeelsleden weergegeven dat het afgelopen jaar is geconfronteerd met één van deze calamiteiten. Daarbij geldt overigens dat één calamiteit door meerdere mensen genoemd kan zijn. Dit zijn dus andere percentages dan bij incidenten waarvan men zelf het slachtoffer is.

Tabel 3.4 Calamiteiten onder personeel (in %)

	personeel
overlijden leerling/medewerker	32
zelfmoord leerling/medewerker	9
ongeval met ernstig letsel	13
brandstichting	7
lichamelijk geweld tegen leerling/medewerker (niet uzelf)	45
anders	3

Bijna dan de helft van de medewerkers heeft in het afgelopen jaar lichame-
lijk geweld tegen een leerling en/of medewerker gesignaleerd. Eenderde van
hen geeft aan de afgelopen 12 maanden geconfronteerd te zijn met het
overlijden van een leerling of medewerker.

3.3 Samenhang met andere onderwerpen

De vraag is of bepaalde leerlingen of medewerkers vaker het slachtoffer
worden van incidenten dan andere. Daarom is onderzocht of het slachtof-
ferschap onder deze respondenten samenhangt met bepaalde achtergrond-
variabelen, zoals geslacht en leeftijd. De resultaten hiervan worden uitge-
breid besproken in bijlage 3. Op deze plaats worden alleen de significante
resultaten herhaald. Deze zijn:

- Leerlingen worden vaker slachtoffer van incidenten naarmate zij jonger zijn.
- Jongens worden vaker slachtoffer dan meisjes. Met name de groep stelselmatige slachtoffers is onder jongens groter dan onder meisjes.

3.4 Samenvatting

- 66% van de leerlingen en 60% van de medewerkers is in het afgelopen jaar het slachtoffer geworden van een incident.
- De leerlingen rapporteerden in het totaal 15.465 incidenten in het afge-
lopen jaar, de medewerkers 1.783 incidenten. Gemiddeld is dat 8 inci-
denten per leerling per jaar en 4 incidenten per personeelslid per jaar.
- 39% van de leerlingen en 16% van de medewerkers werd slachtoffer
van een zwaar incident, waarbij de lichamelijke integriteit wordt aange-
tast.
- 10% van de leerlingen werd in het afgelopen jaar meer dan 10 keer
slachtoffer van een zwaar incident en behoort daarmee tot de groep
stelselmatige slachtoffers.
- Leerlingen worden het meest slachtoffer van vernieling en diefstal van
geld/spullen, schelden/pesten/treiteren en lastig vallen (fysiek).
- Personeelsleden worden het vaakst slachtoffer van schelden/pesten/trei-
teren en diefstal van schoolspullen.
- Eén op de tien leerlingen en personeelsleden wordt slachtoffer van sek-
suele opmerkingen. Respectievelijk 4% en 6% wordt slachtoffer van
seksuele gedragingen.
- 18% van de leerlingen en 10% procent van de medewerkers geeft aan
op of rond school wel eens lastig te zijn gevallen door personen waarvan
zij weten dat ze niet (meer) op de school zitten.

- 5% van de leerlingen geeft aan op of rond school fysiek lastig gevallen te zijn door personen van buiten de school, 2% is seksueel lastig gevallen. 1% van de leerlingen (29) meldde dat men hen wilde betrekken bij verboden handelingen als drugshandel, prostitutie en zwart geld wisselen.
- 45% van de medewerkers heeft in het afgelopen jaar lichamelijk geweld tegen een leerling en/of medewerker gesignaleerd.
- Leerlingen worden vaker slachtoffer van incidenten naarmate zij jonger zijn.
- Jongens worden vaker slachtoffer dan meisjes. Met name de groep stelselmatige slachtoffers is onder jongens groter dan onder meisjes.

4 Daderschap

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de daders van incidenten op school. In de eerste paragraaf wordt beschreven in hoeverre leerlingen zich het afgelopen jaar schuldig maakte aan incidenten. Aan de medewerkers is dit niet gevraagd. De kans op het geven van zogenaamde 'sociaal wenselijke antwoorden' zou hierbij namelijk te groot zijn. Om toch een indicatie van normoverschrijdend gedrag onder de medewerkers te krijgen, is aan de leerlingen die het afgelopen jaar slachtoffer zijn geworden gevraagd wie de daders waren, medewerkers of medeleerlingen. De resultaten hiervan staan in paragraaf 4.3. Bovendien wordt in deze paragraaf aandacht besteed aan de mate waarin medewerkers getuige waren van incidenten.

4.2 Daderschap onder leerlingen (self-reports)

In het onderzoek is aan de leerlingen gevraagd hoe vaak ze zich in de afgelopen 12 maanden aan normoverschrijdend gedrag op en rond school schuldig hebben gemaakt. In de onderstaande tabel wordt per overtreding het percentage daders weergegeven.

Tabel 4.1 Daderschap onder leerlingen (in %)

	leerlingen
vernieling in/aan schoolgebouw	11
inkrassen deuren/meubels	37
graffiti	15
brandstichting	5
vernieling van spullen medeleerling	18
vernieling van spullen schoolpersoneel	3
diefstal van fiets/brommer	2
diefstal van geld/spullen medeleerling	5
diefstal van geld/spullen schoolpersoneel	2
diefstal van geld/spullen school	11
discriminerende opmerkingen	10
seksuele opmerkingen	15
schelden, pesten treiteren medeleerling	46
schelden, pesten treiteren schoolpersoneel	28
afpersing/chantage door te dreigen met geweld	3
seksuele gedragingen (bijv. betasten)	2
lastig vallen (duwen, trekken, etc.)	25
slaan/schoppen medeleerling	26
slaan/schoppen schoolpersoneel	1
meedoen aan vechtpartij	12
wapen meenemen	8

	leerlingen
bedreiging medeleerling met wapen	1
bedreiging schoolpersoneel met wapen	0
mishandeling medeleerling met wapen	3
mishandeling schoolpersoneel met wapen	1
drugshandel	4
heling	4
anders	5

Bijna de helft van de leerlingen maakte zich volgens eigen zeggen het afgelopen jaar schuldig aan het schelden, pesten of treiteren van een medeleerling. Een derde maakt zich schuldig aan het inkrassen van deuren en/of meubels. Aan de volgende overtredingen maakte een kwart van de leerlingen zich schuldig: het uitschelden/pesten van schoolpersoneel, het slaan/schoppen van een medeleerling en het lastig vallen van een medeleerling.

Verder valt op dat 8% van de leerlingen een wapen mee naar school neemt. Vier procent van de leerlingen heeft daadwerkelijk een wapen gebruikt, voor dreiging en/of mishandeling. Ruim eentiende van de leerlingen deed het afgelopen jaar mee aan een vechtpartij. De overige zware overtredingen worden minder vaak gepleegd. Hier moet echter wel bij worden aangetekend dat de *omvang* van de overtredingen niet altijd iets zegt over de *ernst* hiervan. Eén geweldpleging weegt wellicht zwaarder dan 1000 fietsendiefstallen. Bovendien gaat het bij een percentage van 1% nog altijd om een redelijk aantal leerlingen. Zo gaven 33 leerlingen aan zich het laatste jaar schuldig te hebben gemaakt aan seksuele gedragingen. 34 leerlingen hebben, al dan niet met een wapen, het schoolpersoneel mishandeld.

In verdere analyses is onderzocht hoe hoog het percentage leerlingen is dat zich het afgelopen jaar aan *zware* overtredingen schuldig maakte. Dit zijn over het algemeen overtredingen die de lichamelijke integriteit van een medeleerling of personeelslid aantasten, zoals seksuele gedragingen, vechten en/of mishandeling².

Tabel 4.2 Daderschap lichte en zware incidenten (in %)

	leerlingen
geen enkel incident	24
alleen één of meerdere 'lichte' incidenten	33
(ook) één of meerdere zware incidenten	43

Uit deze tabel blijkt dat maar liefst 43% van de leerlingen zich het afgelopen jaar schuldig maakte aan één of meer zware overtredingen. Een derde van de leerlingen maakte zich het afgelopen jaar alleen aan zogenaamde lichte overtredingen schuldig, een kwart aan geen enkele overtreding.

Noot 2 De volgende incidenten zijn tot de zware incidenten gerekend: afpersing/chantage door te dreigen met geweld; seksuele gedragingen (bijv. betasten); lastig vallen (duwen, trekken, etc.); slaan/schoppen; meedoen aan vechtpartij; wapen meenemen; bedreiging met wapen; mishandeling met wapen; drugshandel en heling.

Aansluitend is onderzocht *hoeveel* incidenten de leerlingen plegen. Hieruit blijkt dat leerlingen in één jaar gemiddeld 14 overtredingen plegen, waarvan 4 keer per jaar een 'zware' overtreding.

Bekijken we de groep daders van 'zware' overtredingen nader, dan valt op dat een deel van deze groep het afgelopen jaar meer dan 10 zware overtredingen pleegden. Leerlingen die met deze frequentie zware overtredingen plegen, vormen in dit onderzoek een aparte (probleem)groep, die in het verdere rapport wordt aangeduid als de stelselmatige daders. In de steekproef bestaat de groep stelselmatige daders uit 265 leerlingen (13%). Wanneer deze resultaten worden vertaald naar de populatie, kan worden gesteld dat één op de tien leerlingen tot de stelselmatige daders behoort.

4.3 Daderschap onder leerlingen en medewerkers (slachtoffer-reports en observatie)

Aan de leerlingen die het afgelopen jaar slachtoffer zijn geworden van incidenten (zie hoofdstuk 3) is gevraagd wie de dader van de betreffende overtreding was: medeleerling(en) of medewerkers. De resultaten staan in de onderstaande tabel.

Tabel 4.3 Daders van incidenten onder leerlingen (in %)

	door medeleerling(en)	door medewerker(s)
discriminerende opmerkingen	14	4
seksuele opmerkingen	8	2
ongewenste seksuele gedragingen (bijv. betasten, aanranden, verkrachten)	4	1
schelden, pesten treiteren	24	4
lastig vallen (duwen, trekken, etc.)	23	2

Alle onderzochte overtredingen worden volgens de slachtoffers veel vaker door medeleerlingen dan door medewerkers gepleegd. Toch valt op dat vier procent van de leerlingen het afgelopen jaar discriminerende opmerkingen van medewerkers te horen kreeg. Eveneens vier procent van de leerlingen werd seksueel lastig gevallen door medeleerlingen, één procent door medewerkers.

Aan de medewerkers is gevraagd wie zij zien als de meest voorkomende combinatie van daders en slachtoffers bij incidenten van agressie en geweld en bij incidenten van seksuele intimidatie. Let er bij de interpretatie van deze tabel op dat niet gevraagd is wie dader en wie slachtoffer is. Dat betekent dat bijvoorbeeld 'agressie en geweld tussen leerlingen medewerkers' zowel over incidenten veroorzaakt door leerlingen als over incidenten veroorzaakt door medewerkers gaat.

Tabel 4.4 Afgelopen jaar eens of vaker iets gemerkt van (in %)

	medewerkers
agressie en geweld tussen leerlingen onderling	90
agressie en geweld tussen leerlingen en medewerkers	47
agressie en geweld tussen medewerkers onderling	15
seksuele intimidatie tussen leerlingen onderling	39
seksuele intimidatie tussen leerlingen en medewerkers	13
seksuele intimidatie tussen medewerkers onderling	8

Bijna alle medewerkers merken eens per jaar of vaker iets van agressie en geweld tussen leerlingen. De helft van de medewerkers zag incidenten tussen leerlingen en medewerkers en eenzesde tussen medewerkers onderling.

Ook seksuele intimidatie tussen leerlingen onderling wordt vaak gesignaleerd, doch minder vaak dan agressie en geweld: 39% tegen 90%. Eentiende van de medewerkers merkt eens per jaar of vaker iets van seksuele intimidatie tussen leerlingen en medewerkers en 8% tussen medewerkers onderling.

Aan de medewerkers is tevens gevraagd of zij in het afgelopen jaar hebben gesignaleerd dat leerlingen zich bezig houden met ernstige criminaliteit, zoals wapenbezit, het verkopen van (hard)drugs, heling, (jeugd)prostitutie en het regelen van schijnhuwelijken. Uit de resultaten blijkt dat eenderde (32%) van de medewerkers dit in het afgelopen jaar minstens één keer heeft gesignaleerd. In de meeste gevallen gaat het om incidentele waarnemingen. Slechts 1% van de medewerkers signaleert dergelijke incidenten regelmatig tot vaak.

4.4 Samenhang met andere onderwerpen

De vraag is of bepaalde leerlingen zich vaker schuldig maken aan normoverschrijdend gedrag of overtredingen dan andere. Daarom is onderzocht of het ouderschap onder de leerlingen samenhangt met de achtergrondvariabelen geslacht, leeftijd, etnische afkomst, onderwijsniveau en slachtofferchap. De resultaten hiervan worden uitgebreid besproken in bijlage 3. Op deze plaats worden alleen de significante resultaten herhaald. Deze zijn:

- De groep stelselmatige ouders is jonger dan gemiddeld en is op het vbo iets groter dan op de hogere onderwijstypes.
- Jongens maken zich vaker schuldig aan overtredingen dan meisjes en behoren vaker tot de groep stelselmatige ouders.
- Turkse en Surinaamse ouders geven vaker aan tot de harde kern te horen dan Nederlanders en Marokkanen en rapporteren gemiddeld meer overtredingen.
- Naarmate leerlingen meer en zwaardere overtredingen begaan, geven zij ook aan vaker en van zwaardere overtredingen slachtoffer te worden.

4.5 Samenvatting

- 76% van de leerlingen maakt zich in het afgelopen jaar schuldig aan een overtreding of normoverschrijdend gedrag.
- De leerlingen rapporteerden in het totaal 29.123 overtredingen waaraan zij zich het afgelopen jaar schuldig hebben gemaakt. Gemiddeld is dat 14 overtredingen per leerling per jaar.

- Jongens maken zich vaker schuldig aan overtredingen dan meisjes.
- 43% van de leerlingen pleegde een zware overtreding, waarbij de lichamelijke integriteit wordt aangetast.
 - 13% van de leerlingen maakte zich het afgelopen jaar meer dan 10 keer schuldig aan een zware overtreding en behoort daarmee tot de groep stelselmatige daders. Deze groep is jonger dan gemiddeld en is op het vbo iets groter dan op de hogere onderwijstypes. Turkse en Surinaamse jongeren zijn hierin oververtegenwoordigd.
 - Leerlingen maken zich het meest schuldig aan schelden/pesten/treiteren van medeleerlingen en schoolpersoneel, het inkrassen van deuren en meubels en het slaan/schoppen en/of (fysiek) lastig vallen van een medeleerling.
 - 8% van de leerlingen geeft aan een wapen mee naar school te nemen.
 - 15% van de leerlingen maakt seksuele opmerkingen, een kleinere groep (2%) pleegt (ook) seksuele gedragingen.
 - 90% van het personeel signaleerde het afgelopen jaar agressie en geweld tussen leerlingen onderling, 39% seksuele intimidatie.
 - 32% van het personeel signaleerde het afgelopen jaar ernstige criminaliteit onder leerlingen, zoals wapenbezit, het verkopen van (hard)drugs, heling, (jeugd)prostitutie en het regelen van schijnhuwelijken.
 - Naarmate leerlingen meer en zwaardere overtredingen begaan, geven zij ook aan vaker en van zwaardere overtredingen slachtoffer te worden.

5 Toezicht houden en ingrijpen

5.1 Inleiding

Na de vorige hoofdstukken over slachtofferschap en daderschap, zijn de komende hoofdstukken gericht op wat de scholen concreet aan activiteiten doen om incidenten te voorkomen en aan te pakken. In dit hoofdstuk wordt de aandacht gericht op schoolregels, op de mate van toezicht in en rond school en op het ingrijpen bij incidenten.

5.2 Schoolregels

Een belangrijk onderwerp in dit kader zijn de schoolregels: bestaan ze, zijn ze bekend en worden ze gehandhaafd? In de onderstaande tabel wordt het percentage leerlingen en personeelsleden gegeven dat het eens is met de stellingen hierover.

Tabel 5.1 Schoolregels en gedrag leerlingen en personeel (in %)

	leerlingen	personeel	
		agressie & geweld	seksuele intimidatie
bekend met schoolregels	52	73	61
schoolregels worden gehandhaafd	14	77	82

De helft van de leerlingen weet dat er schoolregels zijn. Onder de medewerkers is het bestaan van schoolregels bij meer mensen bekend. De bekendheid met de schoolregels voor agressie en geweld is daarbij iets groter met de schoolregels ten aanzien van seksuele intimidatie.

Vervolgens is gevraagd of deze regels ook consequent worden gehandhaafd. Slechts een zesde van de leerlingen vindt dat de schoolregels consequent worden gehandhaafd. Medewerkers vinden veel vaker dat de schoolregels consequent worden gehandhaafd.

Aan de medewerkers is de vraag voorgelegd in hoeverre men tevreden is met de mate waarin de schoolregels gehandhaafd worden.

Tabel 5.2 Handhaving schoolregels (in%)

	personeel	
	agressie & geweld	seksuele intimidatie
handhaving van schoolregels is goed of zeer goed	57	63

Ruim de helft van de leerlingen en tweederde van de medewerkers ervaart de handhaving van schoolregels als goed of zeer goed.

5.3 Toezicht

Aan de medewerkers is gevraagd of het toezicht op en rond school als voldoende wordt ervaren. In de onderstaande tabel staan de resultaten.

Tabel 5.3 Toezicht in en rond school (in %)

	personeel
voldoende toezicht in school	59
voldoende toezicht rond school	28

Tweederde van de medewerkers ervaart voldoende toezicht in school. Rond school wordt het toezicht aanzienlijk minder goed ervaren. Slechts 28% van de medewerkers ervaart ook daar voldoende toezicht.

Medewerkers ervaren toezicht door anderen maar kunnen ook zelf de toezichthouders zijn tijdens surveillance-diensten. 71% van de medewerkers heeft wel eens 'toezicht-dienst' of surveillance-taken buiten de klas.

5.4 Ingrijpen

In de onderstaande tabel wordt weergegeven hoe vaak medewerkers volgens eigen zeggen ingrijpen bij incidenten tussen leerlingen.

Tabel 5.4 Hoe vaak grijpt een medewerker in bij incidenten tussen leerlingen? (in %)

	medewerkers
dagelijks	5
wekelijks	19
maandelijks	26
enkele malen per jaar	50

Een kwart (24%) van de medewerkers grijpt wekelijks of vaker in bij een incident tussen leerlingen.

De vervolgvraag aan de medewerkers is of men vindt dat er voldoende wordt ingegrepen bij incidenten. Ook zijn vragen gesteld over of men zich, als men ingrijpt, gesteund weet door collega's, direct ter plekke, maar ook achteraf. In de volgende tabel vindt u de resultaten.

Tabel 5.5 Ingrijpen door medewerkers en steun van collega's (in %)

	medewerkers
er wordt te weinig ingegrepen	24
tevreden met de mate waarin wordt ingegrepen (niet teveel, niet te weinig)	76
er wordt te veel ingegrepen	0
voldoende directe steun van collega's bij incidenten	84
voldoende steun achteraf van collega's na incidenten	93

Een kwart van de medewerkers is van mening dat er te weinig ingegrepen wordt en dat teveel incidenten op hun beloop worden gelaten. Bijna niemand vindt dat er teveel wordt ingegrepen.

Als een medewerker voor een situatie staat waarbij ingrijpen nodig is, is het van belang dat hij/zij zich (mocht het nodig zijn) gesteund weet door zijn/haar collega's. Dat lijkt geen probleem: een ruime meerderheid van de medewerkers ervaart voldoende steun 'ter plekke' en bijna allen achteraf.

Aan de leerlingen die zich het afgelopen jaar schuldig hebben gemaakt aan normoverschrijdend gedrag, is gevraagd hoe de school hierop reageerde. Zo wordt gevraagd of de school ontdekt heeft wat zij hebben gedaan, of er vervolgens iets aan gedaan is en of ze dit rechtvaardig vonden. Hieronder volgen de resultaten.

In de onderstaande tabel staat het aantal en percentage leerlingen dat zich het afgelopen jaar schuldig maakte aan normoverschrijdend gedrag. Bovendien wordt aangegeven of medeleerlingen en of de school bekend was met de daders.

Tabel 5.6 Aan wie is de dader-ervaring verteld

	leerlingen
aantal leerlingen dat dader is (onderzoeksgroep)	1.560
percentage leerlingen dat dader is (onderzoeksgroep)	76
percentage daders bekend bij <i>medeleerlingen</i>	49
percentage daders bekend bij het <i>schoolpersoneel</i>	16

Driekwart van de leerlingen maakte zich het afgelopen jaar schuldig aan één of meer overtredingen. De helft van deze groep was naar eigen zeggen bekend bij medeleerlingen, eenzesde bij de school.

In de onderstaande tabel staat op welke wijze de school gereageerd heeft op het daderschap. In deze tabel wordt eerst het percentage daders gegeven waarbij de school heeft gereageerd. Vervolgens wordt voor deze groep weergegeven welke acties de school ondernam. Omdat de school meerdere acties tegelijk kan ondernemen, telt de tabel niet op tot 100%.

Tabel 5.7 Welke acties heeft de school ondernomen (in %)

	leerlingen
percentage 'bekende' daders waarbij de school actie heeft ondernomen	75
gesprek met iemand van school	50
gesprek met de klas	15
straf geven	20
schadevergoeding	4
schorsing	9
gesprek met ouders	17
politie inschakelen	6
anders	34

Bij driekwart van alle bekende daders heeft de school actie ondernomen. In de meeste gevallen kreeg de dader (ondermeer) een gesprek met iemand van school. Eén vijfde van alle bekende daders kreeg straf.

Bij één op de zes daders werden de ouders ingeschakeld. 6% van de daders werd aangemeld bij de politie.

Aan de leerlingen waarbij de school gereageerd heeft op het ouderschap, is gevraagd of zij de reactie/straf voor de dader rechtvaardig vonden. Ook aan het personeel is gevraagd naar de rechtvaardigheid van de straffen voor de daders. Bij hen ging de vraag echter over de straffen voor leerlingen in het algemeen. In de onderstaande tabel staat het resultaat.

Tabel 5.8 Reactie/straf voor leerlingen onrechtvaardig (in %)

	leerlingen	personeel
reactie/straf rechtvaardig	52	58
reactie/straf onrechtvaardig	18	8
geen mening / weet niet	31	34

Van de leerlingen die het afgelopen jaar 'iets hebben uitgehaald' en daarvoor straf hebben gekregen, vindt ruim de helft de straf rechtvaardig. Een-vijfde van de leerlingen vond de straf onrechtvaardig. Leerlingen vinden hun straf vaker onrechtvaardig dan medewerkers.

Aan de medewerkers is tevens gevraagd of zij de reactie van de school op 'daderschap' onder medewerkers over het algemeen rechtvaardigheid vinden.

Tabel 5.9 Reactie/straf voor personeel onrechtvaardig (in %)

	personeel
reactie/straf rechtvaardig	27
reactie/straf onrechtvaardig	4
geen mening / weet niet	70

De grootste groep heeft hier geen mening over of weet het niet. Het meest waarschijnlijk is dat men het niet weet omdat straffen van schoolleiding aan medewerkers weinig voorkomen en als ze voorkomen niet openbaar worden gemaakt. Van de groep medewerkers die hier wel een mening over heeft vindt de grootste groep dat de bestraffing van medewerkers rechtvaardig is.

Aan de medewerkers is gevraagd in hoeverre men vindt dat incidenten op het gebied van agressie en geweld of seksuele intimidatie goed worden opgelost op school.

Tabel 5.10 Oplossen incidenten (in %)

	personeel
incidenten worden goed opgelost	84

De meerderheid van de medewerkers is van oordeel dat incidenten goed worden opgelost.

Verder is gevraagd of men vindt dat er vanuit de schoolleiding voldoende aandacht is voor de onderwerpen agressie en geweld en seksuele intimidatie.

Tabel 5.11 Aandacht vanuit schoolleiding (in %)

	personeel
voldoende aandacht voor agressie en geweld	46
voldoende aandacht voor seksuele intimidatie	35

Iets minder dan de helft van de medewerkers vindt de aandacht voor agressie voldoende en eenderde voor seksuele intimidatie. Dit betekent dat het merendeel van de medewerkers de aandacht voor seksuele intimidatie en, in iets mindere mate, agressie tekort vinden schieten.

5.5 Samenhang met andere onderwerpen

Onder de leerlingen is onderzocht of bepaalde ouders eerder bekend worden bij de school dan andere, zoals meisjes, jongens, leerlingen met een bepaalde leeftijd of leerlingen van een bepaalde etnische herkomst. Dit bleek niet het geval.

Vervolgens is gekeken of de school bij bepaalde groepen ouders vaker ingrijpt dan bij andere groepen. Alleen met betrekking tot de leeftijd van de leerlingen bleek een significant verschil (zie bijlage 3):

- Bij de jongste groep leerlingen (12-14 jaar) onderneemt de school vaker actie dan tegen oudere ouders.

Onder de medewerkers is onderzocht of de mate waarin zij toezicht ervaren samenhangt met andere onderwerpen. Hieruit kwamen de volgende significante verschillen naar voren (zie bijlage 3):

- Medewerkers die vinden dat er onvoldoende toezicht op de scholen is, voelen zich vaker onveilig op verschillende plaatsen in het schoolgebouw en ervaren minder binding met de school.

5.6 Samenvatting

Toezicht

- 52% van de leerlingen en 73% van de medewerkers is bekend met de schoolregels.
- 14% van de leerlingen en 77% van de medewerkers is van mening dat de schoolregels gehandhaafd worden.
- 59% van de medewerkers ervaart voldoende toezicht op school. Een veel kleinere groep (28%) vindt de toezicht rond school voldoende
- Medewerkers die vinden dat er onvoldoende toezicht op de scholen is, voelen zich vaker onveilig op verschillende plaatsen in het schoolgebouw en ervaren minder binding met de school.

Ingrijpen

- 24% van de medewerkers moet wekelijks of vaker ingrijpen bij incidenten tussen leerlingen. Een even grote groep vindt dat er te weinig wordt ingegrepen. 76% is hierover echter tevreden.
- 84% van de medewerkers ervaart tijdens het ingrijpen voldoende steun van collega's 93% achteraf.
- 49% van ouders onder leerlingen is bekend bij medeleerlingen, 16% bij de school.
- De school onderneemt bij 75% van de haar bekende ouders actie. Meestal krijgt de vader een gesprek en/of straf. Bij 6% van de ontdekte ouders werd de politie ingeschakeld, bij 17% de ouders.
- 18% van de leerlingen en 8% van de medewerkers vindt de straf (over

het algemeen) onrechtvaardig.

- 84% van het personeel vindt dat incidenten goed worden opgelost.
- Bij de jongste groep leerlingen (12-14 jaar) onderneemt de school vaker actie dan tegen oudere ouders.

6 Opvang slachtoffers

6.1 Inleiding

Aan de leerlingen die het afgelopen jaar slachtoffer zijn geworden is gevraagd hoe de school hierop reageerde. Zo wordt gevraagd of de school het slachtofferschap ontdekt heeft en of er vervolgens iets aan is gedaan. Ook wordt gevraagd in hoeverre de opgevangen leerlingen tevreden zijn over de opvang. Aan leerlingen die niemand iets over het slachtofferschap hebben verteld, wordt gevraagd wat de reden hiervoor is. In dit hoofdstuk worden de resultaten gepresenteerd.

6.2 Opvang slachtoffers onder leerlingen

In de onderstaande tabel staat het aantal en percentage leerlingen dat het afgelopen jaar slachtoffer werd van normoverschrijdend gedrag. Bovendien wordt aangegeven of medeleerlingen of de school bekend waren met de slachtoffers.

Tabel 6.1 Bekendheid met slachtoffer-ervaringen (in aantallen en %)

	leerlingen
aantal leerlingen dat slachtoffer is geworden (onderzoeksgroep)	1.360
percentage leerlingen dat slachtoffer is geworden (onderzoeksgroep)	66
percentage slachtoffers dat hun ervaring aan één of meer <i>medeleerlingen</i> vertelde	31
percentage slachtoffers dat hun ervaring aan één of meer leden van het <i>schoolpersoneel</i> vertelde	21

Tweederde van de leerlingen is het afgelopen jaar slachtoffer geworden van normoverschrijdend gedrag. Eenderde van de slachtoffers vertelde hun ervaring aan medeleerlingen en eenvijfde aan iemand van school.

In de onderstaande tabel staat op welke wijze de school reageerde op het slachtofferschap. In deze tabel wordt eerst het percentage slachtoffers gegeven waarbij de school actie heeft ondernomen. Vervolgens wordt voor deze groep weergegeven welke acties de school ondernam. Omdat de school meerdere acties tegelijk kan ondernemen, telt de tabel niet op tot 100%.

Tabel 6.2 Reactie van de school op slachtoffer-ervaringen (in %)

	leerlingen
percentage 'bekende' slachtoffers waarbij de school actie heeft ondernomen	42
dader kreeg straf	19
gesprek met dader en slachtoffer	28
gesprek met slachtoffer alleen	32
gesprek met ouders slachtoffer	18
gesprek met ouders dader	8
slachtoffer kreeg schadevergoeding	8
anders	47

In minder dan de helft van de gevallen van slachtofferschap onderneemt de school actie. De reactie betreft meestal het organiseren van een gesprek met de dader en het slachtoffer of met het slachtoffer alleen. In een vijfde van de gevallen worden de ouders van het slachtoffer ingeschakeld. Het inschakelen van de ouders van de dader komt minder vaak voor.

Aan de slachtoffers waarbij de school actie heeft ondernomen, is gevraagd of zij hier tevreden over zijn. In de onderstaande tabel staat het resultaat.

Tabel 6.3 Tevredenheid met reactie school (in %)

	leerlingen
tevreden	51
enigszins tevreden	38
ontevreden	11

De meerderheid van de slachtoffers is (enigszins) tevreden met de reactie van de school. Eén op de tien slachtoffers geeft echter aan hier ontevreden over te zijn.

Aan leerlingen die niemand iets van het slachtofferschap verteld hebben, is gevraagd wat de reden hiervoor is. De resultaten staan in onderstaande tabel.

Tabel 6.4 Waarom slachtoffer-ervaring niet verteld (in %)

	leerlingen
het was niet zo belangrijk	60
ik durfde het niet te vertellen	4
ik was bang dat ze het aan mijn ouders zouden vertellen	1
ik was bang dat ze het niet zouden geloven	2
ik schaamde me	2
ik had zelf ook schuld	4
ik wist niet aan wie ik het moest vertellen	4
anders	17

De grootste groep slachtoffers hield hun ervaring voor zich omdat zij het niet zo belangrijk vonden. Angst, schaamte en medeschuld speelt voor een aantal leerlingen echter ook een rol. 4% van de leerlingen wist niet aan wie ze de ervaring zouden moeten vertellen.

6.3 Samenhang met andere onderwerpen

Onderzocht is of de bekendheid van slachtoffers bij de school samenhangt met de leeftijd van de slachtoffers, het geslacht, de etnische herkomst of het soort onderwijs dat zij volgen. Hieruit kwamen de volgende significante verschillen naar voren (zie bijlage 3):

- Onder Nederlandse en Surinaamse leerlingen is het percentage bij de school bekende slachtofferschappen iets hoger dan bij de andere etnische groepen.
- In het vbo is het percentage slachtoffers dat bekend is bij de scholen veel lager dan bij de overige schooltypes.

Vervolgens is gekeken of de school bij bepaalde groepen slachtoffers vaker actie onderneemt dan bij andere groepen. Dit bleek niet het geval. De school maakt in haar opvang geen onderscheid tussen leeftijdsgroepen, etnische groepen, schooltypes of jongens en meisjes.

6.4 Samenvatting

- 31% van de slachtoffers onder de leerlingen is bekend bij medeleerlingen, 21% bij de school.
- de school onderneemt bij 42% van de ontdekte slachtoffers actie. Dat is aanmerkelijk minder vaak dan bij geconstateerd 'daderschap' bij leerlingen (zie hoofdstuk 5).
- In de meeste gevallen houdt de reactie van de school in dat een gesprek met het slachtoffer (en eventueel de dader) wordt gehouden. In 18% van de gevallen werd ook met de ouders van het slachtoffer gepraat, in 8% met de ouders van de dader.
- 89% van de slachtoffers is (enigszins) tevreden over de reactie van de school. 11% is ontevreden.
- Aan leerlingen die niemand iets van het slachtofferschap verteld hebben, is gevraagd wat de reden hiervoor is. Uit de resultaten blijkt dat 60% de ervaring niet belangrijk genoeg vond. Angst, schaamte en medeschuld speelt voor een aantal leerlingen echter ook een rol.
- Onder Nederlandse en Surinaamse leerlingen is het percentage bij de school bekende slachtofferschappen iets hoger dan bij de andere etnische groepen.
- In het vbo is het percentage slachtoffers dat bekend is bij de scholen veel lager dan bij de overige schooltypes.

7 Veiligheid schoolgebouw en -omgeving

7.1 Inleiding

Een belangrijk punt in de school vormt de veiligheid van de gebouwen en de omgeving. Daarom is aan leerlingen en medewerkers de vraag gesteld of ze zich weleens onveilig voelen in een aantal situaties of op een aantal plekken in of rond school. Ook is nagegaan op welke plaatsen de in hoofdstuk 3 gemelde incidenten hebben plaats gevonden. De resultaten staan in dit hoofdstuk.

7.2 Veiligheid situaties

In de onderstaande tabel staat het oordeel van leerlingen en medewerkers omtrent de (on)veiligheid van verschillende *situaties* in en om de school. Hierbij wordt het percentage leerlingen en medewerkers gepresenteerd dat zich soms tot vaak onveilig voelt.

Tabel 7.1 Onveiligheid situaties (in %)

	leerlingen	medewerkers
in bepaalde lesgroepen/klassen	12	10
als je alleen in het schoolgebouw bent	13	9
als je alleen met een leraar/lerares bent	13	-
tijdens individuele gesprekken met leerling/ouders	-	7
op schoolfeest	14	17
tijdens buitenschoolse activiteiten	13	8
anders	3	2

Alle genoemde situaties worden door ongeveer eenzesde van de leerlingen als onveilig ervaren. Er is dus voor de leerlingen weinig verschil tussen verschillende situaties. Dit geldt niet voor medewerkers: zij voelen zich op schoolfeesten vaker onveilig dan in andere situaties.

7.3 Veiligheid plaatsen

In de onderstaande tabel staat het oordeel van leerlingen en medewerkers omtrent de (on)veiligheid van verschillende *plaatsen* in en om de school. Hierbij wordt het percentage leerlingen en medewerkers gepresenteerd dat zich soms tot vaak onveilig voelt.

Tabel 7.2 Onveiligheid plaatsen (in %)

	leerlingen	medewerkers
routes van/naar school	29	14
directe omgeving school	20	12
schoolterrein	11	11
binnen school, maar buiten de lokalen (ingang, gangen, trappen, etc.)	6	7
specifieke ruimtes	-	1
kantine	5	5
theorielokalen	2	3
praktijklokalen	4	3
gymzaal/kleedruimtes/sportvelden	11	2
toiletruimten	7	3
anders	1	2

Eenderde van de leerlingen, maar ook eentiende medewerkers, vindt de routes naar school en de directe omgeving van school onveilig. Ook het schoolterrein wordt door beide groepen als onveilig ervaren. Leerlingen voelen zich vaker dan medewerkers onveilig bij de sportfaciliteiten en de toiletruimten. Dat medewerkers hier lagere percentages aangeven is logisch. Enerzijds omdat zij minder dan leerlingen in de gymzaal en op de sportvelden komen (op de gymleraren na) en anderzijds omdat zij aparte (personeels)toiletten gebruiken.

In hoofdstuk 3 (tabel 3.1) is gerapporteerd over de incidenten waarvan leerlingen en medewerkers het afgelopen jaar slachtoffer werden. Aan hen is ook gevraagd op welke plaatsen deze incidenten plaats vonden. De resultaten staan in tabel 7.3. In deze tabel wordt het percentage leerlingen en medewerkers gegeven dat op de aangegeven plaats minstens één keer een incident heeft meegemaakt.

Tabel 7.3 Plaatsen waar men slachtoffer werd (in %)

	leerlingen	personeel
op weg van of naar school	16	6
in de omgeving rond de school (straat, parkeerplaats, park)	25	10
op het schoolplein zelf (buiten)	24	8
binnen in de school maar buiten de lokalen (ingang, gangen, trappen, aula)	35	16
in de kantine	12	4
in de theorie- lokalen en/of praktijk-lokalen	21	13
in de gymzaal/kleedruimtes	13	3
in de toiletruimten	3	2

Uit de bovenstaande tabel blijkt dat leerlingen op vrijwel alle plaatsen vaker aangeven slachtoffer te worden dan medewerkers. De plaats waar volgens beide groepen het meest incidenten plaats vinden is binnen de school, maar

buiten de lokalen. Onder de leerlingen scoren echter ook het schoolplein en de schoolomgeving hoog.

7.4 Samenhang met andere onderwerpen

Onderzocht is of bepaalde groepen leerlingen of medewerkers zich onveiliger in bepaalde situaties of plaatsen voelen dan andere leerlingen. Hieruit kwamen de volgende significante verschillen naar voren (zie bijlage 3).

- Het gevoel van onveiligheid neemt toe naarmate de leerlingen en medewerkers vaker slachtoffer worden van incidenten.
- Jongere leerlingen (12-14 jaar) en meisjes voelen zich in verschillende situaties onveiliger dan oudere leerlingen en jongens.
- Met betrekking tot het onderwijstype kwam een zeer klein, doch significant verschil naar voren: leerlingen op de mavo voelen zich iets vaker onveilig dan leerlingen van andere schooltypes.

7.5 Samenvatting

- 17% van de medewerkers voelt zich op schoolfeesten onveilig.
- De plaatsen waar zowel leerlingen als medewerkers zich het meest onveilig voelen bevinden zich buiten het schoolgebouw. Dit zijn de routes van en naar school, de directe omgeving van de school en het schoolterrein. Leerlingen voelen zich op deze plaatsen vaker onveilig dan medewerkers.
- De plaats waar leerlingen (35%) en medewerkers (16%) het vaakst slachtoffer werden, is juist binnen de school, namelijk bij de ingang, gangen en trappen van de school.
- In de omgeving van de school, op het schoolplein en in de schoollokalen zijn ook veel leerlingen slachtoffer geworden van een incident (21-25%).
- Het gevoel van onveiligheid neemt toe naarmate de leerlingen en medewerkers vaker slachtoffer worden van incidenten.
- Jongere leerlingen (12-14 jaar) en meisjes voelen zich in verschillende situaties onveiliger dan oudere leerlingen en jongens.

8 Veiligheid en schoolbinding

8.1 Inleiding

Uit verschillende studies blijkt dat de mate waarin leerlingen en personeel schoolbinding ervaren van invloed is op de mate waarin normoverschrijdend gedrag plaats vindt. In de vragenlijst is daarom speciaal aandacht besteed aan de door leerlingen en personeel ervaren schoolbinding. Dit is geoperationaliseerd door een aantal uitspraken te formuleren, die in hun onderlinge samenhang schoolbinding meten. Aan leerlingen en personeel is gevraagd in hoeverre deze uitspraken op hen of de school van toepassing zijn. Bovendien is de personeelsleden gevraagd in hoeverre zij geconfronteerd zijn met situaties die zij 'niet meer aankunnen'. De resultaten van deze analyses staan in dit hoofdstuk.

8.2 Schoolbinding

In hoofdstuk vier wordt beschreven in hoeverre leerlingen zich het afgelopen jaar schuldig maakte aan normoverschrijdend gedrag. Aan het personeel is dit niet gevraagd. De kans op het geven van zogenaamde 'sociaal wenselijke antwoorden' zou hierbij namelijk te groot zijn. Om toch een indicatie van normoverschrijdend gedrag onder het personeel te krijgen, is de personeelsleden wel gevraagd in hoeverre zij geconfronteerd zijn met situaties die zij 'niet meer aankunnen'. Verondersteld kan namelijk worden dat deze situaties normoverschrijdend gedrag in de hand werken.

Tabel 8.1 Situaties 'niet meer aankunnen': risico's voor daderschap onder personeel (in %)

	personeel
met bepaalde leerlingen	27
in bepaalde lesgroepen/klassen	23
tijdens individuele gesprekken	7
buiten de klas	14
tijdens schoolfeesten	11
tijdens buitenschoolse activiteiten	8
anders	1

De meest genoemde situaties die medewerkers niet meer aankunnen zijn situaties 'met bepaalde leerlingen' en 'met bepaalde lesgroepen/klassen'. Van de overige situaties scoren 'buiten de klas' (daarmee wordt bedoeld in gangen, hal, kantine etc.) en 'tijdens schoolfeesten' het hoogst (vergelijk met vorig hoofdstuk).

In tabel 8.2 staat de mate waarin leerlingen en personeelsleden schoolbinding ervaren. Zoals in de inleiding is beschreven, wordt dit gemeten door middel van een aantal uitspraken. In de tabel wordt het percentage leerlingen en personeelsleden gegeven dat het met de genoemde uitspraak eens is. Aan de leerlingen zijn over dit onderwerp meer uitspraken voorgelegd dan aan het personeel. De extra schoolbindings-uitspraken van leerlingen zijn opgenomen in tabel 8.3.

Tabel 8.2 Schoolbinding leerlingen en personeel (in %)

	leerlingen	personeel
ik ga met plezier naar school	36	68
leerlingen worden goed begeleid bij leer- en privéproblemen	32	48
school houdt rekening met behoefte/wensen van leerlingen	18	25
school houdt rekening met behoefte/wensen van personeel	-	20
goed gedrag wordt beloond	11	24
lera(r)es tonen goed voorbeeld-gedrag	24	30
school reageert op spijbelen	47	51

Het personeel staat positiever tegenover de school dan de leerlingen. Van de leerlingen gaat eenderde met plezier naar school, van het personeel tweederde. Bovendien zijn medewerkers vaker van mening dat leerlingen goed begeleid worden bij leer- en privéproblemen en dat goed gedrag van leerlingen wordt beloond dan de leerlingen zelf.

In de onderstaande tabel staan de resultaten van schoolbinding, zoals alleen bij de leerlingen gemeten.

Tabel 8.3 Schoolbinding leerlingen (in %)

	leerlingen
ik zit in een leuke klas	50
ik heb genoeg goede vrienden/vriendinnen op school	81
ik voel me vaak eenzaam op school	4
ik heb vaak ruzie op school	5
ik vind leren leuk	15
ik vind de meeste leraren/leraressen aardig	38
de meeste leraren/leraressen zijn vriendelijk tegen de leerlingen	42
de meeste leraren/leraressen nemen de leerlingen serieus	42
de leerlingen in mijn klas gaan vriendelijk met elkaar om	41
de leerlingen in mijn klas helpen elkaar graag	24
sommige leerlingen in mijn klas worden vaak gepest	22
als er thuis iets ergs gebeurd is, kan ik daar op school makkelijk over praten	25
als er op school iets ergs gebeurd is, kan ik daar op school makkelijk over praten	34

Het grootste deel van de leerlingen is van mening dat zij genoeg vrienden/vriendinnen op school hebben. De overige schoolbinding-items scoren aanmerkelijk lager. Zo vindt slechts eenderde tot een kwart van de leerlingen dat leerlingen vriendelijk met elkaar omgaan en elkaar graag helpen. Ook vindt slechts eenzesde van de leerlingen leren leuk.

Een kwart is van mening dat als er thuis iets ergs gebeurd is, zij daar op school makkelijk over kan praten. Het percentage leerlingen dat vindt dat zij op school goed kan praten over iets ergs dat op school is gebeurd, is ligt iets hoger.

Omdat de uitspraken in tabel 8.2 en 8.3 in hun samenhang schoolbinding meten, is voor de leerlingen onderzocht hoe groot de mate van schoolbinding in het algemeen is. Hiertoe zijn de items geaggregeerd tot één variabele, die leerlingen indeelt in categorieën die nauwelijks, enigszins en veel schoolbinding ervaren. Uit de resultaten blijkt dat slechts 2% van de leerlingen nauwelijks, 35% enigszins en 64% veel schoolbinding ervaart.

In de onderstaande tabel staat het oordeel van het personeel over de samenwerking met collega's en de begeleiding van nieuwe leerkrachten.

Tabel 8.4 Samenwerking en inwerken nieuwe leerkrachten (in %)

	personeel
goede samenwerking met collega's	64
nieuwe leerkrachten worden goed begeleid	24

Tweederde van het personeel is van mening dat de samenwerking met collega's goed is. Een kwart is positief over de begeleiding van nieuwe leerkrachten.

Aan de medewerkers is verder gevraagd om aan te geven welke van onderstaande mogelijke werkproblemen het meest op hen van toepassing is. Uit deze lijst mochten maximaal vijf mogelijkheden worden aangekruist.

Tabel 8.5 Werkproblemen (in %)

	personeel
hoge werkdruk	75
het moeten inspelen op verschillende culturen in de klas	6
conflicten met collega's	7
conflicten met de schoolleiding	5
het beperkte loopbaanperspectief	23
de slechte inrichting van de school (meubilair etc.)	40
gebrek aan collegiaal werkoverleg	13
de continue onderwijsveranderingen	46
het lesgeven	7

Het meest genoemde werkprobleem is de hoge werkdruk: driekwart van de medewerkers heeft hier last van. In iets mindere mate spelen de continue onderwijsveranderingen en de inrichting van de school een rol. Weinig medewerkers noemen conflicten met collega's/schoolleiding of het moeten inspelen op verschillende culturen in de klas.

8.3 Samenhang met andere onderwerpen

Onderzocht is of leerlingen die minder schoolbinding ervaren vaker tot ouderschap overgaan dan andere leerlingen. Dit blijkt inderdaad het geval (zie bijlage 3).

- Leerlingen die meer incidenten plegen ervaren minder schoolbinding. Met name onder de harde kern ouders is de schoolbinding laag.

Vervolgens is gekeken naar de ervaren schoolbinding van verschillende type slachtoffers. Deze groep laat vrijwel eenzelfde beeld zien.

- hoe vaker leerlingen slachtoffer worden, hoe minder schoolbinding ze ervaren. Met name onder de stelselmatige slachtoffers is de schoolbinding laag.

Significante verschillen ten aanzien van de overige (achtergrond)variabelen waren:

- de schoolbinding onder jongere leerlingen (12-14 jaar) is het hoogst.
- leerlingen van de mavo ervaren minder schoolbinding dan leerlingen op het vbo en havo/vwo. Het betrof hier echter een klein verschil.

8.4 Samenvatting

- 27% van het personeel kan situaties met bepaalde leerlingen niet meer aan. 23% heeft moeite met bepaalde lesgroepen/klassen.
- Het personeel staat positiever tegenover de school dan de leerlingen. Bij de leerlingen gaat 36% met plezier naar school, bij het personeel 68%.
- 15% van de leerlingen vindt leren leuk, 32% vindt dat zij goed worden begeleid bij leer- en privéproblemen.
- 11% van de leerlingen vindt dat goed gedrag wordt beloond. 81% heeft genoeg goede vriend(inn)en op school.
- 24% van het personeel is positief over de begeleiding van nieuwe leerkrachten.
- 75% ervaart de hoge werkdruk als probleem, gevolgd door de continue onderwijsveranderingen (46%) en de inrichting van de school (meubilair, etc.) (40%).
- (stelselmatige) daders en slachtoffers ervaren minder schoolbinding dan de overige leerlingen.
- De schoolbinding onder jongere leerlingen (12-14 jaar) is het hoogst.

9 Inventarisatie en evaluatie veiligheidsmaatregelen

9.1 Inleiding

De ervaring leert dat de meeste scholen bij de start van het "Veiligheid op School"-traject ook zelf al (in min of meerdere mate) activiteiten op het gebied van veiligheid hebben ontplooid. Hier is in de eerste fase van het traject rekening mee gehouden door de reeds ondernomen maatregelen op dit gebied te inventariseren en mee te nemen in de evaluatie van de veiligheid. In dit hoofdstuk worden de resultaten gepresenteerd. In de eerste paragraaf staan de resultaten op het gebied van registratie, opvang en toezicht houden en ingrijpen. In de tweede paragraaf de resultaten voor schoolbinding en in de derde paragraaf de resultaten voor de veiligheid van het gebouw en de omgeving.

De resultaten worden in dit hoofdstuk in de tabellen 9.1 t/m 9.5 gepresenteerd. In al deze tabellen wordt in de tweede kolom aangegeven hoeveel scholen een maatregel reeds hebben getroffen. Hoeveel scholen de maatregel ook hebben laten evalueren staat in de derde kolom. In dit hoofdstuk wordt alleen over de evaluatie van een maatregel gerapporteerd als de maatregel door twee of meer scholen is geëvalueerd. De onderzoeksresultaten voor de betreffende scholen worden dan voor de betreffende maatregel samengevoegd. Hierdoor wordt een beeld geschetst van de effectiviteit van de maatregelen in het algemeen. In de school-bijlagen van dit rapport wordt de evaluatie van de maatregelen per school gepresenteerd.

In de tabellen wordt het percentage leerlingen en medewerkers gegeven dat bekend is met de veiligheidsmaatregel en het percentage leerlingen en medewerkers dat de maatregel positief beoordeeld. Bij de maatregelen met een * is het oordeel alleen gevraagd aan leerlingen en medewerkers die direct met de maatregel te maken hebben gehad. Dit is bijvoorbeeld het geval bij de evaluatie van de vertrouwenspersoon. Over het functioneren van deze persoon valt namelijk moeilijk een oordeel te vellen door iemand die er nog nooit mee te maken heeft gehad.

Sommige maatregelen kunnen alleen door één van de twee partijen worden geëvalueerd. Dit is bijvoorbeeld het geval bij incidentenregistratie. Deze maatregel is alleen zichtbaar en daarmee evalueerbaar voor medewerkers. Wanneer dit het geval is, wordt in de tabel bij de groep waarbij de maatregel niet geëvalueerd is de afkorting n.v.t. gehanteerd.

Wellicht komt bij het lezen van de tabellen de vraag op: 'Begrepen de leerlingen wel wat er bedoeld wordt met de maatregelen?'. Veel maatregelen zijn namelijk nogal 'beleidsmatig' geformuleerd. In de leerlingen-enquête zijn de genoemde maatregelen echter in voor deze leeftijdsgroep begrijpelijke taal omgezet.

Nogmaals zij hier vermeld dat één school (het Grafisch Lyceum) niet aan het personeelsonderzoek heeft meegedaan, terwijl ze wel aan het leerlingenonderzoek hebben deelgenomen. Hierdoor zijn de door hen genomen maatregelen alleen door de leerlingen geëvalueerd. Het Montessori Lyceum Amsterdam heeft voor twee vestigingen de getroffen maatregelen geïnventariseerd. Hierdoor is het maximale aantal scholen dat een maatregel getroffen kan hebben niet 13 (het aantal deelnemende scholen), maar 14.

9.2 Registratie, opvang en toezicht houden en ingrijpen

In de onderstaande tabel worden de resultaten van de inventarisatie van de maatregelen op het gebied van registratie weergegeven.

Tabel 9.1 Inventarisatie en evaluatie veiligheidsmaatregelen op het gebied van: registratie

maatregel	aantal scholen dat maatregel trof	aantal scholen dat maatregel evalueerde	bekend bij (in %)		positief oordeel (in %)	
			leerlingen	mede-werkers	leerlingen	mede-werkers
meldpunt *	9	0	-	-	-	-
incidentenregistratie	5	0	-	-	-	-

De meerderheid van de scholen heeft een meldpunt en eenderde hanteert een vorm van incidentenregistratie. Geen van deze scholen heeft deze maatregelen geselecteerd om te evalueren.

In de onderstaande tabel worden de resultaten van de inventarisatie en evaluatie van de maatregelen op het gebied van opvang weergegeven.

Tabel 9.2 Inventarisatie en evaluatie veiligheidsmaatregelen op het gebied van: opvang

maatregel	aantal scholen dat maatregel trof	aantal scholen dat maatregel evalueerde	bekend bij (in %)		positief oordeel (in %)	
			leerlingen	mede-werkers	leerlingen	mede-werkers
vertrouwenspersoon *	13	6	79	98	55	86
concrete opvangfaciliteiten *	6	0	-	-	-	-
klachtenprocedure *	10	0	-	-	-	-
vastgelegde procedures bij incidenten, conflicten en calamiteiten	7	1	-	-	-	-

Op vrijwel alle scholen functioneert een vertrouwenspersoon. De helft heeft concrete opvangfaciliteiten en/of procedures voor incidenten.

Het bestaan van de vertrouwenspersoon is bij vrijwel alle medewerkers en het merendeel van de leerlingen bekend. Aan de leerlingen en medewerkers die een bezoek aan de vertrouwenspersoon hebben gebracht, is gevraagd wat zij hiervan vonden. Van de medewerkers was het merendeel positief, van de leerlingen slechts de helft.

In de onderstaande tabel worden de resultaten van de inventarisatie en evaluatie van de maatregelen op het gebied van toezicht houden en ingrijpen weergegeven.

Tabel 9.3 Inventarisatie en evaluatie veiligheidsmaatregelen op het gebied van: toezicht houden en ingrijpen

maatregel	aantal scholen dat maatregel trof	aantal scholen dat maatregel evalueerde	bekend bij (in %)		positief oordeel (in %)	
			leerlingen	personeel	leerlingen	personeel
afsluiten van (delen van) het gebouw	10	1	-	-	-	-
toezichthouders op en rond de school	11	3	37	63	13	42
detectie/controle op wapenbezit onder leerlingen	0	0	-	-	-	-
toegangscontrole op (ongewenste) bezoekers	13	4	53	74	26	53
camera-bewaking in of rond de school	10	3	51	42	28	60
alarminstallatie	11	0	-	-	-	-

De meeste scholen hebben een aantal maatregelen op het gebied van toezicht houden getroffen. Alleen de controle van leerlingen op wapenbezit scoort laag: geen van de scholen doet dit.

Van de maatregelen die zijn geëvalueerd is (rond) de helft bij leerlingen en medewerkers bekend. De toegangscontrole is zelfs bij driekwart van het personeel bekend.

Leerlingen zijn minder positief over het effect van de getroffen maatregelen dan medewerkers.

9.3 Schoolbinding

In de onderstaande tabel worden de resultaten van de inventarisatie en evaluatie van de maatregelen op het gebied van schoolbinding weergegeven.

Tabel 9.4 Inventarisatie en evaluatie veiligheidsmaatregelen op het gebied van: schoolbinding

maatregel	aantal scholen dat maatregel trof	aantal scholen dat maatregel evalueerde	bekend bij (in %)		positief oordeel (in %)	
			leerlingen	personeel	leerlingen	personeel
anti-pestproject	8	5	45	74	21	54
drugsvoorlichting	12	3	51	83	23	55
schriftelijke informatie aan personeel, leerlingen en/of ouders *	11	2	74	85	61	72
(groeps-)gesprekken over veiligheid/agressie met leerlingen *	9	4	52	67	47	49
(groeps-)gesprekken over veiligheid/agressie met personeelsleden *	5	0	-	-	-	-
periodieke mentorgesprekken met leerlingen *	14	4	80	94	52	76
periodieke functioneringsgesprekken met personeelsleden *	12	1	-	-	-	-
duidelijke schoolregels en omgangsnormen binnen school/klas	13	10	73	88	37	57
trainingen voor personeel *	8	1	-	-	-	-
trainingen voor leerlingen *	4	1	-	-	-	-
eenduidige aanpak van ouders	7	2	66	89	33	59
eenduidige aanpak van spijbelen	13	6	77	80	43	58

De scholen hebben op het gebied van schoolbinding verschillende maatregelen getroffen. Het betreft vooral het formuleren van duidelijke schoolregels en omgangsnormen binnen de klas en een eenduidige aanpak van spijbelen. Ook voeren de meeste scholen individuele (functionerings)gesprekken met leerlingen en personeel. Minder aandacht kregen tot nu toe specifieke gesprekken over het thema veiligheid/agressie met personeelsleden en trainingen voor leerlingen.

De bekendheid met de meeste maatregelen die genomen zijn om de schoolbinding te versterken is hoog, vooral onder het personeel. Onder leerlingen scoort het anti-pestproject het laagst (45%). Onder het personeel de (groeps-)gesprekken over veiligheid/ agressie met leerlingen (67%).

Het oordeel over de schoolbindings-versterkende maatregelen loopt tussen leerlingen en medewerkers uiteen. De extreemste voorbeelden hiervan vormen het anti-pestproject en de drugsvoorlichting. Het percentage medewerkers dat hier positief over is, is meer dan twee keer zo hoog dan onder leerlingen.

Ook de overige maatregelen worden over het algemeen door medewerkers positiever beoordeeld dan door leerlingen.

9.4 Veiligheid gebouw/omgeving

In de onderstaande tabel worden de resultaten van de inventarisatie en evaluatie van de maatregelen op het gebied van veiligheid gebouw/omgeving weergegeven.

Tabel 9.5 Inventarisatie en evaluatie veiligheidsmaatregelen op het gebied van: **veiligheid gebouw/omgeving**

maatregel	aantal scholen dat maatregel trof	aantal scholen dat maatregel evalueerde	bekend bij (in %)		positief oordeel (in %)	
			leerlingen	personeel	leerlingen	personeel
afspraken over gezamenlijk verlaten van het schoolgebouw	4	0	-	-	-	-
regelmatig verwijderen van graffiti	14	0	-	-	-	-
lockers of kluisjes voor kleding/persoonlijke eigendommen	12	5	92	95	63	87
opbergen van kostbare school-eigendommen en gevaarlijke materialen	13	1	-	-	-	-
afsluitbare of bewaakte fietsenstalling	6	1	-	-	-	-
afsluitbare of bewaakte parkeerplaatsen	1	0	-	-	-	-
ontruimingsplan	12	0	-	-	-	-
fysieke beveiliging van in/uitgangen en ramen	5	0	-	-	-	-
fysieke aanpassing van kwetsbare/onoverzichtelijke plekken in school	2	0	-	-	-	-
sociaal veilige schoolomgeving	8	4	75	79	50	72
sociaal veilige schoolroutes	5	1	-	-	-	-

Vier maatregelen op het gebied van de veiligheid van het schoolgebouw en de schoolomgeving worden door vrijwel alle scholen getroffen. Dit zijn het regelmatig verwijderen van graffiti, het plaatsen van lockers of kluisjes, het opbergen van kostbare schooleigendommen en gevaarlijke materialen en het ontruimingsplan. Daarnaast is de sociale veiligheid van de schoolomgeving bij ruim de helft van de scholen onderwerp van actie geweest.

De overige maatregelen worden door relatief weinig scholen getroffen. Zo hebben scholen zelden maatregelen getroffen om de parkeerplaats te bewaken, in/uitgangen/ramen fysiek te beveiligen of kwetsbare/onoverzichtelijke plekken in de school te voorkomen.

Bijna geen enkele maatregel op dit gebied is door meer dan één school geëvalueerd, uitgezonderd de sociale veiligheid van de schoolomgeving en het plaatsen van lockers/kluisjes. Beide maatregelen zijn bij de meeste leerlingen en medewerkers bekend. De medewerkers zijn iets positiever over deze maatregelen dan leerlingen.

9.5 Samenvatting

Registratie

- 9 scholen van de 14 scholen hebben een meldpunt en 5 hanteren een vorm van incidentenregistratie.

Opvang

- Op 13 van de 14 scholen functioneert een vertrouwenspersoon. Het bestaan van de vertrouwenspersoon is bij 98% van de medewerkers en 79% van de leerlingen bekend. Van de medewerkers en leerlingen die een bezoek aan de vertrouwenspersoon hebben gebracht, is 86% van de medewerkers en 55% van de leerlingen positief.
- 10 van de 14 scholen hebben een klachtenprocedure. De helft van de scholen heeft concrete opvangfaciliteiten (6) en/of procedures voor incidenten (7).

Toezicht houden en ingrijpen

- De meeste scholen hebben maatregelen op het gebied van toezicht houden getroffen. Alleen de controle van leerlingen op wapenbezit scoort laag: geen van de scholen doet hieraan.
- Op 11 van de 14 scholen functioneren toezichthouders. Deze zijn bij 37% van de leerlingen en 63% van de medewerkers bekend. 13% van de leerlingen en 42% van het personeel heeft hier een positief oordeel over.
- Op 13 van de 14 scholen is toegangscontrole op (ongewenste) bezoekers. Dit is bij 53-74% van de respondenten bekend. 26% van de leerlingen en 53% van de medewerkers heeft hier een positief oordeel over.
- 10 scholen hebben camerabewaking. Dit is bij 42-51% van de respondenten bekend en wordt door 28% van de leerlingen en 60% van de medewerkers positief beoordeeld.

Schoolbinding

- 9 van de 14 scholen houden gesprekken over veiligheid en agressie met leerlingen, 5 scholen met medewerkers. De gesprekken met leerlingen worden door 47% van de leerlingen en 49% van de medewerkers positief beoordeeld.
- Alle scholen houden periodieke mentorgesprekken met leerlingen en 12 van de 14 scholen houden functioneringsgesprekken met het personeel. De gesprekken met leerlingen worden door 52% van de leerlingen en 76% van de medewerkers positief beoordeeld.
- 13 van de 14 scholen hebben volgens eigen zeggen duidelijke schoolregels en omgangsvormen binnen de school/klas. Deze zijn bij 73% van de leerlingen en 88% van de medewerkers bekend. Een veel kleinere groep, respectievelijk 37% en 57% heeft hier een positief oordeel over.
- 8 scholen hebben een anti-pestproject. Hierover is 21% van de leerlingen en 54% van het personeel positief. Het oordeel over de drugsvoorlichting (op 12 scholen) is ongeveer gelijk.
- Over de aanpak van daders (op 7 scholen) en spijbelaars (op 13 scholen) zijn medewerkers positiever dan leerlingen. Van de leerlingen is respectievelijk 33% en 43% positief, onder medewerkers 59% en 58%.
- Leerlingen zijn over het algemeen minder positief over het effect van de geëvalueerde maatregelen dan medewerkers.

Veiligheid schoolgebouw en -omgeving

- De volgende maatregelen zijn door 12 of meer van de 14 scholen getroffen:
 - regelmatig verwijderen van graffiti;
 - het plaatsen van lockers of kluisjes;

- het opbergen van kostbare schooleigendommen en gevaarlijke materialen;
 - het ontruimingsplan.
- De volgende maatregelen zijn door ongeveer de helft van de scholen getroffen:
 - de sociale veiligheid van de schoolomgeving (8);
 - sociaal veilige schoolroutes (5);
- De volgende maatregelen zijn minder dan 5 van de 14 scholen getroffen:
 - bewaakte parkeerplaatsen;
 - fysiek beveiligen in/uitgangen/ramen;
 - fysieke aanpassing van kwetsbare/onoverzichtelijke plekken in de school.
- Bijna geen enkele maatregel op dit gebied is door meer dan één school geëvalueerd, uitgezonderd de sociale veiligheid van de schoolomgeving en het plaatsen van lockers/kuisjes. De kuisjes worden door beide groepen iets positiever beoordeeld dan de omgeving. Over de sociale veiligheid van de omgeving is 50% van de leerlingen en 72% van de medewerkers positief.

10 Prioriteiten

10.1 Inleiding

Bij het vergroten van de veiligheid op school kunnen leerlingen en medewerkers een belangrijke rol spelen. Tegen deze achtergrond wordt hen gevraagd of ze vinden dat de veiligheid op hun school verbeterd moet worden en zo ja, welke aspecten hierbij volgens hen dan prioriteit zouden moeten krijgen.

10.2 Prioriteiten

In de onderstaande tabel staat het percentage leerlingen en personeelsleden dat vindt dat er op school iets aan veiligheid moet worden gedaan.

Tabel 10.1 Veiligheid op school moet worden verbeterd (in %)

	leerlingen	personeel
verbetering veiligheid noodzakelijk	38	78

Medewerkers vinden veel vaker dan leerlingen dat er iets gedaan moet worden aan de veiligheid op school. Bijna alle medewerkers vinden een extra inspanning noodzakelijk, ruim eenderde van de leerlingen vindt dat ook.

Vervolgens is de vraag gesteld *waar* iets aan gedaan moet worden. In de onderstaande tabel wordt weergegeven welke onderwerpen prioriteit hebben voor leerlingen en medewerkers.

Tabel 10.2 Prioriteiten op het gebied van veiligheid (in %)

	leerlingen	personeel
vernielingen in of aan het schoolgebouw	10	52
krassen in deuren en meubels	8	41
bekladden van het gebouw	8	38
het stelen van geld of spullen	21	38
discriminerende opmerkingen over huidskleur, cultuur of godsdienst	17	9
vervelende seksuele opmerkingen	7	3
het pesten/treiteren van leerlingen door andere leerlingen	18	42
het pesten/treiteren van leerlingen door leraren/leraressen	7	2
het pesten/treiteren van leraren/leraressen (door leerlingen)	4	7
vechtpartijen tussen leerlingen	14	20
dat leerlingen wapens mee naar school nemen	16	7
dat leerlingen bedreigd worden	15	14
dat medewerkers bedreigd worden	0	4
dat leerlingen lastig gevallen worden	12	7
dat medewerkers lastig gevallen worden	0	2

dat leerlingen tegen hun zin aangeraakt of betast worden (seksueel)	8	2
dat medewerkers tegen hun zin aangeraakt of betast worden (seksueel)	0	0
dat er op of bij school drugs worden verkocht	9	9
dat er op of bij school gestolen spullen worden verkocht	6	2
anders	3	7

De top vijf van prioriteiten onder leerlingen luidt:

- het stelen van geld of spullen (21%);
- pesten/treiteren van leerlingen onderling (18%);
- discriminerende opmerkingen (17%);
- dat leerlingen wapens mee naar school nemen (16%);
- vechtpartijen tussen leerlingen (14%).

Medewerkers geven bijna alle onderwerpen een hogere prioriteit dan leerlingen. De top vijf van prioriteiten onder medewerkers luidt:

- vernielingen in of aan het schoolgebouw (52%);
- pesten/treiteren van leerlingen onderling (42%);
- het krassen in deuren en meubels (41%);
- het bekladden van het gebouw (38%);
- het stelen van geld of spullen (38%).

Er zijn enkele opmerkelijke verschillen tussen leerlingen en medewerkers te zien. Zo vinden leerlingen de aanpak van vernielingen, krassen en bekladden van het schoolgebouw aanzienlijk minder belangrijk dan medewerkers. Medewerkers vinden daarentegen de aanpak van wapens op school en discriminerende opmerkingen weer minder belangrijk. Waarschijnlijk komt dit ook doordat leerlingen beter dan medewerkers weten hoeveel wapens er meegenomen worden.

10.3 Samenhang met andere onderwerpen

Onderzocht is of bepaalde groepen leerlingen vaker vinden dat er iets aan de veiligheid op school moet gebeuren dan andere groepen. Dit leverde de volgende significante resultaten op (zie bijlage 3).

- De noodzaak om de onveiligheid aan te pakken blijkt toe te nemen naarmate de leerlingen vaker en van ernstiger delicten slachtoffer worden.
- Leerlingen van Turkse, Marokkaanse en Surinaamse afkomst vinden vaker dat er iets aan de veiligheid moet worden gedaan dan de Nederlandse leerlingen.
- Leerlingen op de mavo vinden vaker dat er iets aan de onveiligheid op hun scholen moet worden gedaan, dan de leerlingen op de vbo en havo/vwo scholen.

10.4 Samenvatting

- 78% van het personeel is van mening dat de veiligheid op school moet worden verbeterd. Hun top-5 van prioriteiten luidt:
 - vernielingen in of aan het schoolgebouw (52%);
 - pesten/treiteren van leerlingen onderling (42%);
 - het krassen in deuren en meubels (41%);
 - het bekladden van het gebouw (38%);
 - het stelen van geld of spullen (38%).

- 38% van de leerlingen is van mening dat de veiligheid op school moet worden verbeterd. Hun top-5 van prioriteiten luidt:
 - het stelen van geld of spullen (21%);
 - pesten/treiteren van leerlingen onderling (18%);
 - discriminerende opmerkingen (17%);
 - dat leerlingen wapens mee naar school nemen (16%);
 - vechtpartijen tussen leerlingen (14%).
- De noodzaak om de onveiligheid aan te pakken blijkt toe te nemen naarmate de leerlingen vaker en van ernstiger delicten slachtoffer worden.
- Leerlingen van Turkse, Marokkaanse en Surinaamse afkomst vinden vaker dat er iets aan de veiligheid op school moet worden gedaan dan de Nederlandse leerlingen.

11 Conclusies

In dit onderzoek wordt een beeld te geven van de veiligheid op dertien scholen voor het voortgezet onderwijs in Amsterdam-Zuid. Tevens worden reeds getroffen maatregelen door de scholen en het effect daarvan op de veiligheid in kaart gebracht. Hiertoe zijn 2.046 leerlingen (23% van alle leerlingen op de scholen tezamen) en 492 medewerkers (54% van alle medewerkers op de scholen tezamen) geënquêteerd.

In dit hoofdstuk worden per onderwerp de belangrijkste conclusies uit het onderzoek op een rij gezet. Soms worden deze gecombineerd met een daaruit voortvloeiende aanbeveling. Deze conclusies en aanbevelingen kunnen de scholen behulpzaam zijn bij het stellen van prioriteiten bij de aanpak van de veiligheid op school en bij het invullen van het schoolveiligheidsplan.

De volgende onderwerpen worden achtereenvolgens besproken:

- slachtofferschap;
- daderschap;
- registratie;
- opvang;
- toezicht houden en ingrijpen;
- veiligheid schoolgebouw en-omgeving;
- schoolbinding.

11.1 Slachtofferschap

- De veiligheid op school is zorgelijk en verdient een gericht beleid. Het aantal door leerlingen en medewerkers gemelde incidenten is hoog, respectievelijk 15.465 en 1.783. Vooral leerlingen zijn vaak het slachtoffer van incidenten.
- De items die de meeste slachtoffers maken en daarmee een verhoogde aandacht verdienen, zijn:
 - schelden/pesten/treiteren;
 - vernieling en diefstal van geld/spullen;
 - lastig vallen (fysiek);
 - diefstal van schoolspullen.
- Items die minder slachtoffers maken, maar door de ernst en effect op de slachtoffers aandacht verdienen zijn:
 - seksuele opmerkingen en gedragingen;
 - wapenbezit en -gebruik onder leerlingen.
- Items waaraan de leerlingen en medewerkers zelf prioriteit toekennen:
 - schelden/pesten/treiteren;
 - diefstal van geld/spullen;
 - discriminerende opmerkingen (vooral door leerlingen genoemd);
 - dat leerlingen wapens mee naar school nemen (idem);
 - vechtpartijen tussen leerlingen (idem).
- Een op de vijf leerlingen, en in mindere mate ook medewerkers, gaf aan het afgelopen jaar op of rond school lastig te zijn gevallen door personen waarvan zij weten dat ze niet (meer) op de school zitten. De veiligheid op en rond school door 'buitenstaanders' verdient dus meer aandacht.
- Leerlingen worden vaker slachtoffer van incidenten naarmate zij jonger zijn. Dit betekent dat betere begeleiding en nazorg voor deze groep belangrijk is, alsmede beter toezicht op deze groep.

11.2 Daderschap

- Het aantal leerlingen dat zich schuldig maakt aan overtredingen en norm-overschrijdend gedrag is hoog. Gemiddeld begaan zij 14 overtredingen per jaar. Het gaat daarbij niet alleen om meer kwajongensachtige incidenten, zoals schelden en graffiti. Vier op de tien leerlingen maakte zich in het afgelopen jaar schuldig aan zwaardere incidenten, waarbij de lichamelijke integriteit wordt aangetast. Hiertoe worden bijvoorbeeld seksuele gedragingen, lastig vallen (duwen, trekken, etc.), slaan/schoppen, vechten en een wapen meenemen/gebruiken gerekend.
- Op de scholen is een groep stelselmatige daders van zware overtredingen actief, waar één op de tien leerlingen toe behoort. In deze groep zijn jongens uit de lagere leeftijdscategorieën oververtegenwoordigd, evenals Turken en Marokkanen.
- De incidenten die het meest worden gepleegd en daarmee een verhoogde aandacht verdienen, zijn:
 - schelden/pesten/treiteren van leerlingen en schoolpersoneel;
 - het inkrassen van deuren en meubels;
 - het slaan/schoppen en/of (fysiek) lastig vallen van medeleerlingen.
- Overtredingen die minder vaak gepleegd worden, maar door hun ernst en effect op de slachtoffers aandacht verdienen zijn:
 - seksuele opmerkingen en gedragingen;
 - wapenbezit en -gebruik onder leerlingen.
- Leerlingen die meer en zwaardere overtredingen begaan, worden ook vaker en van zwaardere overtredingen slachtoffer. Hier zou bij de opvang van slachtoffers en het ingrijpen bij daders meer aandacht aan kunnen worden besteed.

11.3 Registratie

- Meer dan de helft van de scholen (9) heeft een meldpunt.
- Slechts enkele scholen (5) geven aan een vorm van incidentenregistratie te hanteren. Gezien het grote aantal gemelde incidenten op de scholen is registratie echter geen overbodige luxe. Dit kan op termijn meer inzicht geven in het type incidenten dat op een school of vestiging plaats vindt. Met deze informatie is een gerichter beleid op bepaalde kwetsbare groepen en/of onveilige plaatsen mogelijk.
- De school kent maar één op de zes daders. De meeste incidenten onttrekken zich dus aan het oog van het schoolpersoneel. De leerlingen kennen veel meer incidenten, namelijk de helft. Leerlingen zouden daarom nadrukkelijk bij de aanpak van de veiligheid moeten worden betrokken.

11.4 Toezicht houden en ingrijpen

- Elke aan dit onderzoek deelnemende school hanteert naar eigen zeggen duidelijke schoolregels en omgangsvormen. Deze schoolregels zijn echter maar bij de helft van de leerlingen bekend. Bovendien is maar een kleine groep leerlingen (14%) van mening dat zij worden gehandhaafd. De schoolregels zouden dus nadrukkelijker onder de aandacht van leerlingen kunnen worden gebracht en beter worden gehandhaafd.
- Van het personeel is een veel groter deel (73%) op de hoogte van de schoolregels op het gebied van agressie/geweld en vindt 77% dat ze worden gehandhaafd. Voor de schoolregels op het gebied van seksuele intimidatie zijn de resultaten vergelijkbaar.
- Veel medewerkers (72%) vinden de toezicht *rond* de school onvoldoende. 41% van de medewerkers vindt het toezicht *in* de school onvoldoende.

- de. Hier zou meer aandacht aan kunnen worden besteed.
- Een op de vier medewerkers vindt dat er bij incidenten te weinig wordt ingegrepen. Aandacht zou daarom moeten worden besteed aan wanneer en hoe er bij incidenten zou moeten worden ingegrepen.
- De school onderneemt, als zij een incident ontdekt, in de meeste gevallen (75%) actie. In één op de zes gevallen worden ouders ingeschakeld. De reactie wordt slechts door één op de tien ouders onrechtvaardig gevonden. De meeste personeelsleden (84%) vinden dat incidenten goed worden opgelost. Toch zou meer aandacht kunnen worden besteed aan de wijze waarop incidenten worden afgehandeld en de mogelijke rol van de ouders daarbij.
- Geen van de aan dit onderzoek deelnemende scholen controleert hun leerlingen op wapenbezit. Toch geeft één op de tien leerlingen aan een wapen mee naar school te nemen en vinden zij dat dit thema prioriteit bij de aanpak van de veiligheid moet krijgen. Dit laat zich slecht met elkaar rijmen. De deelnemende scholen zouden meer aandacht aan dit onderwerp kunnen besteden.
- De mate waarin toezicht wordt gehouden en het gevoel van veiligheid hangen met elkaar samen: Medewerkers die vinden dat er onvoldoende toezicht op de scholen is, voelen zich vaker onveilig op verschillende plaatsen in het schoolgebouw dan andere medewerkers.

11.5 Opvang slachtoffers

- Leerlingen en schoolpersoneel zijn meestal slecht op de hoogte van slachtofferschap onder leerlingen (namelijk in respectievelijk 31% en 21% van de gevallen). In veel gevallen komt dit omdat het slachtoffer de ervaring niet belangrijk genoeg vond om tegen iemand te vertellen.
- De school onderneemt bij geconstateerd slachtofferschap minder vaak actie dan bij 'daderschap'. In minder dan de helft van de bekende gevallen (42%) reageert de school. Meestal door een gesprek met het slachtoffer en/of de dader te voeren. In één op de zes gevallen worden de ouders bij de opvang betrokken. De meeste 'slachtoffers' zijn echter wel tevreden over de opvang op school.
- Positief is dat vrijwel alle scholen een vertrouwenspersoon hebben aangesteld. Ook is deze persoon bij de meeste leerlingen (79%) en vrijwel alle leden van het personeel (98%) bekend. Leerlingen die bij de vertrouwensvrouw zijn geweest, oordelen hier echter minder vaak positief over dan het personeel. Nagegaan zou moeten worden wat hiervan de oorzaak is.
- 6 van de 14 scholen hebben concrete opvangfaciliteiten.

11.6 Veiligheid schoolgebouw en -omgeving

- Plaatsen *buiten* school waar (redelijk) veel leerlingen en medewerkers zich onveilig voelen en/of slachtoffer werden, en die daarmee een verhoogde aandacht verdienen, zijn :
 - routes van en naar school;
 - de directe omgeving van de school;
 - het schoolterrein.
- Plaatsen *binnen* school waar (redelijk) veel leerlingen en medewerkers zich onveilig voelen en/of slachtoffer werden, en die daarmee een verhoogde aandacht verdienen, zijn :
 - bij de ingang, gangen en trappen van de school;
 - leslokalen.
- Bijna de helft van de leerkrachten ervaart de slechte inrichting van de school als een probleem. Aan de volgende items op dit terrein moet de

school volgens de medewerkers dan ook meer prioriteit geven:

- vernielingen in of aan het schoolgebouw ;
- het krassen in deuren en meubels;
- het bekladden van het gebouw.
- Eén op de zes medewerkers voelt zich onveilig op schoolfeesten. Dit onderwerp verdient meer aandacht.
- Het gevoel van onveiligheid neemt toe naarmate de leerlingen en medewerkers vaker slachtoffer worden van incidenten. Bij de opvang van slachtoffers zou hier meer aandacht aan moeten worden besteed.
- De veiligheid *rond* de school wordt door een aanzienlijk deel van de leerlingen (20%) en een deel van de medewerkers (12%) als onveilig ervaren. Ook blijken daar regelmatig incidenten plaats te vinden, met name onder de leerlingen (25% maakt hier melding van).
Ongeveer de helft van de deelnemende scholen heeft aangegeven op dit gebied reeds maatregelen te hebben getroffen. In dit onderzoek is alleen de schoolomgeving op vier scholen geëvalueerd. Hieruit blijkt dat de meeste leerkrachten deze maatregelen positief beoordeeld. Bij de leerlingen is dit aantal echter veel lager (50%). De omgeving van de school verdient daarom meer aandacht.
- Zoals al eerder is vermeld, worden bepaalde plaatsen *binnen* de school als onveilig ervaren. Tevens blijkt uit het onderzoek dat slechts twee scholen tot op heden maatregelen op het gebied van fysieke aanpassing van kwetsbare en/of onoverzichtelijke plekken hebben genomen. Wellicht zijn dergelijke maatregelen op meer scholen nodig.
- Het personeel van de aan dit onderzoek deelnemende scholen heeft naar eigen zeggen regelmatig te maken met de diefstal van schooleigendommen. Aan de andere kant blijkt uit het onderzoek dat vrijwel alle scholen maatregelen hebben genomen om kostbare en gevaarlijke schooleigendommen op te bergen. Blijkbaar zijn deze maatregelen het afgelopen jaar weinig effectief geweest. Dit onderwerp verdient daarom meer aandacht.
- Ook hebben vrijwel alle scholen kluisjes. Bijna alle leerlingen zijn hiervan op de hoogte en tweederde heeft hier een positief oordeel over. Toch geven veel leerlingen in dit onderzoek aan dat er geld of spullen van hen gestolen worden. In de taakgroepen zou de oorzaak hiervoor kunnen worden besproken.

11.7 Schoolbinding

- De werkdruk wordt door veel (75%) personeelsleden als een probleem ervaren evenals de continue onderwijsveranderingen (46%) en de inrichting van de school (40%). Een kwart van het schoolpersoneel heeft moeite met bepaalde leerlingen of klassen.
Desondanks gaat de meerderheid van het schoolpersoneel met plezier naar school (68%).
- Slechts een kwart van het schoolpersoneel is positief over de begeleiding van nieuwe leerkrachten. Hier zou veel meer aandacht aan moeten worden besteed.
- De meeste leerlingen hebben genoeg goede vriend(inn)en op school (81%). Ook zijn leerlingen redelijk positief over de leraren en leraressen op school ($\pm$ 40%). De schoolbinding met klasgenoten en, zij het in iets mindere mate, leerkrachten lijkt dan ook goed.
- Minder positief zijn leerlingen over het onderwijs en de schoolorganisatie. Een klein gedeelte van de leerlingen vindt leren leuk (15%) en de school houdt volgens hen te weinig rekening met hun wensen (18%). Slechts één op de tien leerlingen vindt dat goed gedrag wordt beloond.
- Aangenomen wordt dat de mate waarin leerlingen schoolbinding ervaren van invloed is op de mate waarin normoverschrijdend gedrag plaats

vindt. Dit wordt in dit onderzoek bevestigd. (Stelselmatige) daders en slachtoffers ervaren minder binding met de school dan de overige leerlingen.

- Meer dan de helft van het schoolpersoneel gaf in dit onderzoek aan meer aandacht voor seksuele intimidatie en agressie in het onderwijs te willen. Veel scholen houden volgens eigen zeggen hier al gesprekken over met leerlingen. Het aantal scholen dat dergelijke gesprekken met haar werknemers ligt lager. Ook de kwaliteit van de gesprekken kan worden verbeterd, gezien het feit dat slechts de helft van de betrokkenen de gesprekken positief beoordeeld.
- Vrijwel alle scholen houden individuele gesprekken met leerlingen en medewerkers, namelijk respectievelijk mentorgesprekken en functioneringsgesprekken. Deze worden door de betrokkenen over het algemeen positief beoordeeld. Wellicht zou in deze gesprekken ook de veiligheid op school besproken kunnen worden. Hieraan gekoppeld kunnen de in deze gesprekken gemelde incidenten worden geregistreerd.
- Op de scholen vormt 'pesten' één van de hoofdproblemen. Op de meerderheid van de deelnemende scholen wordt dan ook een anti-pestproject uitgevoerd. Hierover is echter slechts een op de vijf deelnemende leerlingen positief gestemd. Belangrijk is daarom dat wordt nagegaan wat de oorzaak hiervoor is en hoe deze projecten verbeterd kunnen worden.
- Het ouderschap onder leerlingen is hoog. Zeven van de veertien scholen geeft aan ouders reeds eenduidig aan te pakken. Dit is bij het merendeel van het schoolpersoneel en de leerlingen van de betreffende scholen ook bekend. Leerlingen zijn echter minder vaak positief over het effect hiervan dan medewerkers (33% versus 59%). Verbetering van de aanpak van ouders lijkt daarom wenselijk.

Bijlage 1 Steekproef/respons leerlingenonderzoek

1 Algemene kenmerken steekproef

Voor het leerlingenonderzoek is een steekproef uit de leerlingen-populatie van de deelnemende scholen in Amsterdam-Zuid getrokken. Hierbij is rekening gehouden met de populatiekenmerken ten aanzien van het aantal leerlingen per schooltype, per leerjaar en per geslacht. Tevens is de steekproef zodanig getrokken dat er ook voor elk van de veertien deelnemende school apart betrouwbare uitspraken kunnen worden gedaan.

Leerlingen die in het eerste leerjaar zaten, zijn buiten de delen van het onderzoek gehouden, die betrekking hebben op ouderschap en slachtoffer-schap (hoofdstuk 3 t/m 6). De reden hiervoor is dat de enquêtevragen op dit gebied refereren aan het afgelopen jaar. Zo wordt de leerlingen bijvoorbeeld gevraagd of zij het afgelopen jaar dader en/of slachtoffer van verschillende overtredingen zijn geworden. Omdat de eerstejaars nog geen jaar op school zijn, zouden de antwoorden op deze vragen geen betrouwbaar beeld over de veiligheid op school geven.

In tabel B1.1 staat het aantal leerlingen op de scholen (populatie) en het aantal leerlingen in de steekproef. Uit deze gegevens blijkt dat de verdeling van de leerlingen over de scholen in de steekproef significant afwijkt van de verdeling in de totale populatie. Om die reden is de steekproef zodanig gecorrigeerd door weging, dat de scholen in de totaalcijfers naar rato vertegenwoordigd zijn. De resultaten van de steekproef na weging zijn ook opgenomen in tabel B1.1 (vijfde rij). Door deze weging wordt de steekproef representatief geacht voor de gehele populatie³.

In de tabellen B1.1 t/m B1.4 zijn de deelnemende scholen benoemd met een letter. Welke letters met welke scholen corresponderen staat hieronder.

- a St. Ignatius Gymnasium
- b Het Amsterdams Lyceum
- c Barlaeusgymnasium
- d Fons Vitae Lyceum
- e Montessori Lyceum Amsterdam (MLA) Hygieaplein
- f CSG Buitenveldert
- g CSG Sweelinck
- h Grafisch Lyceum
- i Hervormd Lyceum Zuid
- j SG Gerrit van der Veen
- k St. Nicolaas Lyceum
- l Vossius Gymnasium
- m Zuiderlicht VBO
- n Montessori Lyceum Amsterdam (MLA) Pieter de Hoochstraat

Noot Noot 3

De weging is dus alleen bij de berekening van de totaalresultaten relevant. In de resultaten per school (opgeleverd in aparte bijlagen) zijn de leerlingenaantallen ongewogen meegenomen. Hierdoor wijkt de optelsom van de resultaten per school af van het totaalresultaat.

Tabel B1.1 Aantal leerlingen op de scholen en in de steekproef (in aantallen en procenten)

		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	tot
aantal leerlingen op school (populatie) *	abs	521	929	593	856	325	860	510	304	739	480	859	877	155	1.232	9.040
aantal leerlingen in steekproef	abs	107	203	124	202	98	181	111	72	183	133	203	144	58	249	2.046
percentage geënquêteerde leerlingen	%	21	22	21	24	30	21	22	24	22	28	24	21	37	20	23
aantal leerlingen in steekproef na weging	abs	118	211	134	194	74	195	115	89	188	109	155	153	35	279	2.049
percentuele verdeling na weging	%	6	10	7	10	4	10	6	3	8	5	10	7	2	14	100

In het totaal is 23% van de leerlingen van de deelnemende scholen geënquêteerd. Per school loopt dit percentage uiteen van 20% tot 37%. Wanneer het aantal geënquêteerde leerlingen wordt afgezet tegen de steekproef die voor de scholen in Amsterdam-Zuid is getrokken, dan is de respons 85%.

2 Achtergrondkenmerken steekproef

In de tabellen B1.2 t/m B1.4 worden enkele achtergrondgegevens van de groep respondenten weergegeven. Het betreft gegevens over respectievelijk leeftijd, geslacht, etnische herkomst, schooltype en leerjaar.

Tabel B1.2 Steekproef uitgesplitst naar leeftijd (in procenten)

	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	totaal
12 jaar	21	14	11	14	15	8	8	8	8	2	13	24	19	10	12
13 jaar	17	22	23	20	25	16	23	18	17	23	25	18	26	25	21
14 jaar	19	18	17	25	22	22	20	25	17	20	20	19	14	18	20
15 jaar	15	18	16	14	27	25	23	22	17	19	21	15	19	20	19
16 jaar	8	16	15	9	8	13	17	15	17	14	8	14	7	10	12
17 jaar	12	10	11	11	3	10	7	4	11	12	7	7	10	9	9
18 jaar	8	3	8	4	-	6	4	7	9	7	4	2	5	8	5
19 jaar of ouder	2	2	3	2	-	1	-	-	3	4	1	1	-	2	1
onbekend	1	-	1	1	-	-	-	-	2	-	2	-	-	0	1
totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

In de totale steekproef is 39% van de leerlingen 14 of 15 jaar. Ruim een kwart is ouder dan 15 jaar en een derde is jonger dan 14 jaar. Deze leeftijdsverdeling in de steekproef is een logisch voortvloeisel van het feit dat niet alle onderwijstypes hetzelfde aantal leerjaren bevatten (zie tabel B1.6).

Tabel B1.3 Steekproef uitgesplitst naar geslacht (in procenten)

	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	totaal
jongens	55	49	48	47	50	53	51	83	44	47	55	51	48	41	50
meisjes	44	51	51	52	50	46	50	17	54	53	44	49	52	58	49
onbekend	1	-	1	2	-	1	-	-	2	-	2	-	-	0	1
totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Het aantal jongens en meisjes is in de totale steekproef vrijwel gelijk. Per school loopt dit echter uiteen. Een uitschieter vormt het Grafisch Lyceum met 83% jongens. Deze percentages komen echter overeen met de verdeling in de leerlingenpopulatie op deze scholen.

In tabel B1.4 en B1.5 wordt de etnische herkomst van de leerlingen in de steekproef weergegeven. Hierbij is de nieuwe landelijke definitie gehanteerd. In deze definitie wordt uitgegaan van het geboorteland van de betrokkene zelf en zijn/haar vader en moeder. Dit geschiedt op de volgende wijze.

- Wanneer alle drie de personen in Nederland geboren zijn, wordt de betrokkene ingedeeld bij Nederland. Wanneer alle drie de personen in een ander (doch hetzelfde) land geboren zijn, wordt de persoon bij dat land ingedeeld. Wanneer echter de drie personen in verschillende landen geboren zijn, wordt in eerste instantie uitgegaan van het geboorteland van de betrokkene. Wanneer deze in het buitenland geboren is, geldt het betreffende land als het land van herkomst. Wanneer de betrokkene in Nederland geboren is, doch één of beide anders in het buitenland, wordt de betrokkene ingedeeld bij het land waarin één of beide ouders geboren zijn. Wanneer de ouders in verschillende niet-Nederlandse landen geboren zijn, wordt het land waaruit de moeder afkomstig is als uitgangspunt genomen.

De onderstaande voorbeelden zullen de bovenstaande principes verduidelijken:

- iemand die in Nederland geboren is en waarvan ook beide ouders in Nederland geboren zijn, wordt ingedeeld bij Nederland;
- iemand die in Marokko geboren is en waarvan ook beide ouders in Marokko geboren zijn, wordt ingedeeld bij Marokko;
- iemand die zelf in Nederland geboren is en waarvan één ouder in Marokko geboren is en de andere ouder in Nederland, wordt ingedeeld bij Marokko.

In de onderstaande tabel wordt de etnische herkomst van de leerlingen in de steekproef gepresenteerd in termen van autochtone en allochtone herkomst.

Tabel B1.4 Steekproef uitgesplitst naar etnische herkomst (in procenten)

	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	totaal
autochtone herkomst	66	44	66	58	69	55	14	43	53	40	44	63	7	68	52
allochtone herkomst	33	54	31	39	31	43	84	54	44	58	53	35	93	31	48
onbekend	1	2	3	3	-	2	2	3	3	2	3	1	-	2	2
totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Op twee scholen zitten meer dan 80% allochtonen. Dit zijn de CSG Sweelinck en het Zuiderlicht VBO. Naar verhouding zitten de laagste percentages allochtone leerlingen op: het Barlaeusgymnasium, het MLA Hygieaplein en de MLA Pieter de Hoochstraat.

Tabel B1.5 Steekproef uitgesplitst naar etnische herkomst per land (in procenten)

	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	totaal
Nederlands	66	44	66	58	69	55	14	43	53	40	44	63	7	68	52
Suriname	-	6	3	6	3	14	27	18	8	14	13	-	19	2	8
Ned. Antillen/ Aruba	1	1	2	1	1	3	5	3	1	2	2	1	7	2	2
Turkije	-	6	-	2	-	1	8	4	3	7	2	-	21	1	3
Marokko	-	10	1	3	1	3	15	7	2	7	3	1	26	1	4
anders	32	31	25	28	26	22	29	22	31	29	32	33	21	25	28
onbekend	1	2	3	3	-	2	2	3	3	2	3	1	-	2	2
totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

In de totale steekproef is 53% van de leerlingen van Nederlandse afkomst. De laagste percentages Nederlandse leerlingen zitten met 7% en 14% respectievelijk op de Zuiderlicht VBO en de CSG Sweelinck.

Tabel B1.6 Steekproef uitgesplitst naar schooltype en leerjaar (in procenten)

	1	2	3	4	5	6	7	totaal
brugklas	12	9	4	1	-	-	-	26
vwo	8	5	9	9	3	6	0	40
havo	1	4	7	2	7	0	-	21
mavo	1	1	4	4	-	-	-	9
vbo	2	1	1	1	-	-	-	5
ivbo	-	-	-	-	-	-	-	-
onbekend	0	0	0	-	-	0	-	1
totaal	24	21	24	16	9	6	0	100

In de totale steekproef zit vier op de tien leerlingen in het vwo. Een kwart van de leerlingen zit in een brugklas en één op de zes op de mavo. Een veel kleinere groep leerlingen volgt mavo/vbo. De lage aantal leerlingen in leerjaar 5 t/m 7 worden verklaard doordat havo en vwo de enige onderwijstypes zijn die meer dan vier jaar bestrijken.

Bijlage 2 Respons personeelsonderzoek

Voor het personeelsonderzoek is aan alle personeelsleden een enquête uitgedeeld. In tabel B2.1 worden de respons-percentages per school weergegeven, dat wil zeggen het percentage personeelsleden dat de vragenlijst heeft ingevuld.

In deze en de volgende tabellen (B2.1 t/m B2.4) zijn de deelnemende scholen benoemd met een letter. Welke letters met welke scholen corresponderen staat hieronder.

- a St. Ignatius Gymnasium
- b Het Amsterdams Lyceum
- c Barlaeusgymnasium
- d Fons Vitae Lyceum
- e Montessori Lyceum Amsterdam (MLA) Hygieaplein / Pieter de Hoochstraat
- f CSG Buitenveldert
- g CSG Sweelinck
- h Grafisch Lyceum
- i Hervormd Lyceum Zuid
- j SG Gerrit van der Veen
- k St. Nicolaas Lyceum
- l Vossius Gymnasium
- m Zuiderlicht VBO

Tabel B2.1 Respons per school

		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	totaal
aantal personeelsleden op school	abs	52	85	76	83	175	89	60	146	63	56	76	74	24	1059
aantal ingevulde vragenlijsten retour	abs	26	56	51	67	73	34	21	11	37	33	46	33	15	503
respons	%	50	66	67	81	42	38	35	8	59	59	61	45	63	47

In het totaal is 47% van het personeel van de deelnemende scholen geënquêteerd. Per school loopt het respons-percentage uiteen van 8% tot 81%. Wanneer een respons-percentage erg laag is, vormt dit een probleem voor de representativiteit van het onderzoek. Bovendien blijkt uit een aanvullende analyse¹ dat de verdeling van de ingevulde vragenlijsten over de scholen significant afwijkt van de verdeling van het personeel over de scholen. Oftewel, sommige scholen zijn in de steekproef oververtegenwoordigd en andere juist ondervertegenwoordigd.

Om deze redenen is de steekproef als volgt gecorrigeerd.

- Scholen met een respons-percentage onder de 35% zijn niet meegenomen in de rapportage over de gehele regio Zuid. Hierdoor is alleen het Grafisch Lyceum met een respons-percentage van 8% buiten het onderzoek gehouden. Deze school ontvangt wel hun eigen resultaten in een apart tabellenboek.

Noot 1 NPAR TEST CHISQUARE

- De resultaten zijn 'gewogen', waardoor de scholen in de totaalcijfers van dit onderzoek naar rato vertegenwoordigd zijn.

Van de overgebleven 12 scholen is de gemiddelde respons 54%. In totaal zijn op deze scholen 492 van de 913 uitgedeelde vragenlijsten ingevuld teruggestuurd. Door de correctie wordt de steekproef representatief geacht voor de gehele populatie van deelnemende VO-scholen uit de regio Zuid⁵.

In tabel B2.2 staat de functie van de geënquêteerde personeelsleden, in termen van (niet)onderwijzend personen en schoolleiding.

Tabel B2.3 Functie personeel (in %)

Functie	%
onderwijzend personeel	75
onderwijs ondersteunend personeel	6
schoolleiding	11
anders	3
onbekend	5
totaal	100

In tabel B2.3 staat de leeftijd van de geënquêteerde personeelsleden, uitgesplitst naar geslacht. In de steekproef zaten 54% mannen en 46% vrouwen.

Tabel B2.3 Geslacht en leeftijd personeel (in %)

	man	vrouw	totaal
jonger dan 25 jaar	2	2	2
26-35 jaar	17	21	19
36-45 jaar	25	31	28
46-55 jaar	42	34	39
ouder dan 55 jaar	14	12	13
totaal	100	100	100

* Ongewogen

In tabel B2.4 staat hoelang de geënquêteerde personeelsleden reeds in het onderwijs en op deze school werkzaam zijn.

Noot 5 De weging is dus alleen bij de berekening van de totaalresultaten relevant. In de resultaten per school (opgeleverd in aparte bijlagen) zijn de leerlingenaantallen ongewogen meegenomen. Hierdoor wijkt de optelsom van de resultaten per school af van het totaalresultaat.

Tabel B2.4 Werkzaam in het onderwijs/op deze school (in %)

aantal jaren	werkzaam in onderwijs	werkzaam op deze school
minder dan 5 jaar	18	28
6-10 jaar	15	20
11-15 jaar	14	11
16-20 jaar	11	10
meer dan 21 jaar	38	27
onbekend	4	4
totaal	100	100

* Ongewogen

Bijlage 3 Samenhang tussen thema's

In dit onderzoek is steeds de samenhang van het onderwerp met achtergrondkenmerken (zoals leeftijd, geslacht, etc.) en eerder genoemde onderwerpen besproken. In deze bijlage wordt voor zowel het personeels- als het leerlingenonderzoek een overzicht gepresenteerd. Dit gebeurt in de tabellen B3.1 en B3.2. In deze tabellen is een 'nee' aangegeven als er geen significant tussen de variabelen bestaat, en een 'ja' als er wél een significant verband bestaat.

B3.1 Leerlingen

Tabel B3.1 Samenhang tussen de verschillende onderwerpen in het leerlingenonderzoek

	leeftijd	geslacht	etnische afkomst	soort onderwijs	slachtofferschap	daderschap
slachtofferschap	ja	ja	nee	nee	-	ja
daderschap	ja	ja	ja	nee	ja	-
bekendheid met slachtoffers	nee	nee	ja	ja	nee	-
bekendheid met daders	nee	nee	nee	nee	ja	-
veiligheidsbeleving situaties	ja	ja	nee	nee	ja	-
veiligheidsbeleving plaatsen	nee	nee	nee	ja	ja	-
schoolbinding	ja	nee	nee	ja	ja	ja
veiligheidsverbetering noodzakelijk	nee	nee	ja	ja	ja	-

Slachtofferschap

Uit de resultaten met betrekking tot de leerlingen blijkt dat zij vaker slachtoffer worden van incidenten naarmate zij jonger zijn. Zo werd 71% van de leerlingen in de leeftijdscategorie 12-14 jaar het afgelopen jaar slachtoffer, 65% van de groep van 15-16 jaar en 53% van de groep leerlingen van 17-19 jaar. Opvallend genoeg is de groep stelselmatige slachtoffers binnen alle leeftijdscategorieën vrijwel even groot.

Ook zijn er verschillen in slachtofferschap tussen jongens en meisjes. Jongens worden vaker slachtoffer dan meisjes (73% versus 60%). Met name de groep stelselmatige slachtoffers is onder jongens groter (15%) dan onder meisjes (5%). Wellicht heeft dit te maken met de definitie van stelselmatige slachtoffers, waarbij vooral het slachtofferschap van (fysiek) geweld zwaar meeweegt. (Fysiek) geweld komt onder jongens wellicht vaker voor dan onder meisjes.

Verder is onderzocht of verschillende etnische groepen of leerlingen van bepaalde onderwijstypes vaker slachtoffer worden dan andere. Dit bleek niet het geval.

Daderschap

Onderzocht is verder of het daderschap onder leerlingen samenhangt met de leeftijd van de leerlingen, hun geslacht, de etnische herkomst of het soort onderwijs dat zij volgen. Uit de resultaten blijkt dat het percentage leerlingen dat zware overtredingen begaat (harde kern) onder leerlingen in de leeftijd van 17-19 jaar het laagst is (9% onder leerlingen van 17-19 versus respectievelijk 14% en 14% onder leerlingen van 12-14 en 15-16 jaar). Verondersteld zou kunnen worden dat dit niet alleen met de leeftijd van de leerlingen te maken heeft, maar ook met het soort onderwijs dat de leerlingen volgen. Leerlingen van 17-19 jaar zitten namelijk naar verhouding vaker op hogere onderwijstypes (havo/vwo), omdat deze onderwijsvormen meer dan vier leerjaren beslaan. Uit verdere analyses blijkt echter dat het percentage 17-19-jarigen op het havo/vwo maar net iets groter is als op de andere schooltypes (16% versus 12% op het vbo en 13% op de mavo). Wel blijkt dat de harde kern op het vbo met 19% het grootst is, gevolgd door mavo en havo/vwo met respectievelijk 14% en 13%.

Verder maken jongens zich vaker schuldig aan overtredingen dan meisjes. Van de jongens maakte 83% zich het afgelopen jaar schuldig aan een overtreding en van de meisjes 69%. Opvallend hierbij is dat meisjes zich vaker dan jongens schuldig maken aan alleen lichte overtredingen (24% versus 42%), terwijl jongens vaker 'zware' overtredingen plegen (57% versus 27%). De harde kern is binnen de groep jongens vier maal zo groot als binnen de groep meisjes (21% versus 5%).

Ook de etnische herkomst van de leerlingen bleek samen te hangen met de mate waarin zij (zware) incidenten plegen. Het percentage leerlingen dat zelf aangeeft zware delicten te hebben gepleegd is onder de Turkse en Surinaamse leerlingen het grootst (resp. 57% en 52%); Onder de Marokkaanse en Nederlandse leerlingen zijn deze percentages aanzienlijk lager (resp. 42 en 40%). Ook rapporteren de Turkse en Surinaamse leerlingen gemiddeld per dader meer delicten (resp. 13 en 9 delicten per dader) dan de Marokkaanse en Nederlandse leerlingen (beide 7 delicten per dader).

Nagegaan is in hoeverre daders slachtoffer worden en andersom. Uit de resultaten blijkt opvallend genoeg dat naarmate leerlingen meer en zwaardere overtredingen begaan, zij ook vaker en van zwaardere overtredingen slachtoffer worden. Zo behoort 52% van de stelselmatige slachtoffers tot de harde kern. Omgekeerd blijkt dat het percentage harde kern-daders dat het afgelopen jaar geen slachtoffer werd relatief laag is, namelijk 4%. Dit zou erop kunnen duiden dat de zwaardere incidenten zich binnen een beperkte groep afspelen.

Bekendheid met daders

Onder de leerlingen is onderzocht of de bekendheid van daders bij de school samenhangt met de leeftijd van de daders, hun geslacht, de etnische herkomst of het soort onderwijs dat zij volgen. Dit bleek niet het geval. Vervolgens is gekeken of de school bij bepaalde groepen daders vaker ingrijpt dan bij andere groepen. De school maakt in haar gedrag geen onderscheid tussen etnische groepen, schooltypes of jongens en meisjes. Alleen tussen de verschillende leeftijdsgroepen bleek een significant verschil te zitten met betrekking tot de manier waarop de scholen op de daders reageerden. In de leeftijdscategorie 12-14 ondernam de school in 81% van de gevallen actie tegen de daders. In de beide andere groepen, 15-16 en 17-19, was dit percentage lager; respectievelijk 68% en 63%.

Bekendheid van slachtoffers

Onderzocht is of de bekendheid van slachtoffers bij de school samenhangt met de leeftijd van de slachtoffers, het geslacht, de etnische herkomst of

het soort onderwijs dat zij volgen. Hieruit bleek dat de bekendheid van het slachtoffer bij de school samenhangt met de etnische achtergrond van het slachtoffer en het schooltype dat het slachtoffer volgt. Onder de Nederlandse en Surinaamse leerlingen bleek het percentage bij de school bekende slachtoffers hoger (beide 25%) te zijn dan bij de andere etnische groepen (allen lager dan 18%). Onder de groep havo/vwo leerlingen is het percentage slachtoffers dat bekend is bij de scholen hoger (22%) dan bij de mavo of het vbo (resp. 19% en 6%).

Vervolgens is gekeken of de school bij bepaalde groepen slachtoffers vaker ingrijpt dan bij andere groepen. Dit bleek ook niet het geval. De school maakt in haar opvang geen onderscheid tussen leeftijdsgroepen, etnische groepen, schooltypes of jongens en meisjes.

Veiligheidsbeleving situaties

Onderzocht is of bepaalde groepen leerlingen zich onveiliger in bepaalde situaties voelen dan andere leerlingen. Uit de resultaten blijkt dat het gevoel van onveiligheid toeneemt naarmate de leerlingen vaker slachtoffer zijn geworden van incidenten. Zo loopt het percentage leerlingen dat zich in bepaalde situaties soms tot vaker onveilig voelt op van 12% onder leerlingen die het afgelopen jaar geen slachtoffer werden tot 24% onder stelselmatige slachtoffers.

Verder blijkt dat het percentage leerlingen dat zich in bepaalde situaties onveilig voelt onder jongere leerlingen hoger is dan onder oudere. Zo voelt van de leerlingen in de leeftijd van 12-14 jaar 22% zich onveilig, van de leerlingen van 15-16 jaar 14% en van de leerlingen van 17-19 jaar 7%. Ook meisjes voelen zich significant vaker onveilig dan jongens (20% versus 14%).

Veiligheidsbeleving plaatsen

Ook is onderzocht of bepaalde groepen leerlingen zich onveiliger op bepaalde plaatsen voelen dan andere leerlingen. Er bleek noch samenhang met de etnische afkomst, noch met de leeftijd, noch met het geslacht van de leerlingen te zijn. Wel hangt het schooltype waarop de leerlingen zitten samen met het gevoel van veiligheid op bepaalde plaatsen. Het percentage leerlingen dat aangeeft zich op bepaalde plekken onveilig te voelen is op de mavo het laagst (6%); voor vbo en havo/vwo zijn deze percentages respectievelijk 3% en 2%. Ook de mate waarin de leerlingen slachtoffer werden van een delict hangt samen met deze gevoelens van onveiligheid. De stelselmatige slachtoffers voelen zich begrijpelijkerwijs het meest onveilig. 7% geeft aan zich soms tot regelmatig onveilig te voelen op bepaalde plekken; dit percentage loopt af tot 1% van de leerlingen die nooit slachtoffer werden.

Schoolbinding

Voor de leerlingen is onderzocht of leerlingen die meer schoolbinding ervaren minder vaak tot daderschap overgaan dan leerlingen die minder schoolbinding ervaren. Dit blijkt inderdaad het geval. Leerlingen die meer incidenten plegen ervaren minder schoolbinding. Met name onder de harde kern daders is de schoolbinding laag. Van deze groep ervaart slechts 44% veel schoolbinding versus 65% tot 73% onder de overige groepen daders en de leerlingen die het afgelopen jaar niets hebben gedaan.

Vervolgens is gekeken naar de ervaren schoolbinding van verschillende type slachtoffers. Deze groep laat vrijwel eenzelfde beeld zien: hoe vaker leerlingen slachtoffer worden, hoe minder schoolbinding ze ervaren. De stelselmatige slachtoffers spannen daarin wederom de kroon. Van deze groep ervaart slechts 44% veel schoolbinding versus 62% tot 70% onder de overige groepen (niet-)slachtoffers.

De mate waarin leerlingen schoolbinding ervaren hangt niet samen met hun etnische achtergrond of geslacht. Wel bleek de schoolbinding onder jongere leerlingen (12-14 jaar) het hoogst. Van deze groep ervaart 70% veel schoolbinding versus respectievelijk 56% en 59% onder leerlingen van 15-16 en 17-19 jaar. Ook blijkt dat de schoolbinding op de mavo significant lager is dan op het vbo en havo/vwo (respectievelijk 52%, 62% en 65% ervaart veel schoolbinding).

Veiligheidsverbetering noodzakelijk

Onderzocht is of bepaalde groepen leerlingen vaker vinden dat er iets aan de veiligheid op school moet gebeuren dan andere groepen. De noodzaak om de onveiligheid aan te pakken blijkt toe te nemen naarmate de leerlingen vaker en van ernstiger delicten slachtoffer worden. Zo vindt van de leerlingen die het laatste jaar geen slachtoffer werden 32% dat er iets aan de veiligheid op school moet gebeuren; van de slachtoffers van lichte delicten vindt 40% dit en van de slachtoffers van ernstige delicten is 46% het hiermee eens. Van de stelselmatige slachtoffers is 43% van mening dat er iets moet worden gedaan.

De overtuiging dat er iets aan de veiligheid moet worden gedaan, hangt ook samen met de etnische afkomst van de leerlingen. Leerlingen van Turkse, Marokkaanse en Surinaamse afkomst vinden vaker dat er iets moet worden gedaan (resp. 52%, 48% en 46%) dan de Nederlandse leerlingen (38%). Ook blijkt er een samenhang te zijn met het schooltype waarop de leerlingen zitten. De leerlingen op de mavo vinden vaker dat er iets aan de onveiligheid op hun scholen moet worden gedaan, dan de leerlingen op de vbo en havo/vwo scholen (respectievelijk 50%, 43% en 38%).

B3.2 Personeel

Tabel 11.2 Samenhang tussen de verschillende onderwerpen in het personeels-onderzoek

	slachtofferschap	toezicht	veiligheid schoolgebouw	schoolbinding
geslacht	nee	nee	nee	nee
leeftijd	nee	nee	nee	nee
slachtofferschap		nee	ja	nee
toezicht			ja	ja
veiligheid schoolgebouw				nee

Slechts enkele verbanden zijn significant:

- Hoe vaker medewerkers het slachtoffer zijn geworden van een incident hoe onveiliger zij zich op verschillende plaatsen in het schoolgebouw voelen.
- Medewerkers die vinden dat er onvoldoende toezicht op de scholen is, voelen zich vaker onveilig op verschillende plaatsen in het schoolgebouw voelen dan medewerkers die vinden dat er voldoende toezicht is. Van de eerste groep voelt 22% onveilig en van de tweede groep 8%.
- Medewerkers die vinden dat er onvoldoende toezicht op de scholen is, ervaren minder binding met de school dan medewerkers die vinden dat er voldoende toezicht is. Van de eerste groep ervaart 48% schoolbinding en van de tweede groep 77%.